

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Kopie milostného obrazu Panny Marie Svatokopecké v barokním sochařství

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MARTIN DAVID

3. ročník

Vedoucí práce: Mgr. Martin Pavlíček, Ph. D.

Olomouc 2013

Tímto prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně a použil pouze uvedenou literaturu a prameny.

V Holešově dne 22. dubna 2013

Obsah

Poděkování.....	5
Úvod.....	6
Historický vývoj kultu Panny Marie a její barokní ikonografie.....	7
1.1 Život Panny Marie.....	7
1.2 Barokní ikonografie Panny Marie.....	9
1.3 Terminologie „Milostného obrazu“.....	13
1.4 Mariánská úcta v dějinách.....	15
Analýza Svatokopeckého reliéfu.....	24
Historie Svatého Kopečka.....	34
Korunování Milostného obrazu.....	41
Panna Marie Svatokopecká v grafice a malbě (Katalog).....	48
1. Mons Praemonstratus - To jest: Důvodné Popsání Svaté a Milostmi mnohými se skvící Marie hory.....	48
2. Univerzitní teze Antonína Mitzkyho - Svatá Pavlína, patronka proti moru v Olomouci.....	55
3. Doktorská práce Františka Stillera.....	58
4. Oslava opata Norberta Želeckého z Počenic frontispis pro: Amandus Hermann, <i>Ethica sacra</i> ...Herbipoli.....	59
5. Continuato Gratiarum.....	61
6. Sanctum Saeculare.....	66
7. Portrét Norberta Umlauffa.....	68
8. Sanctum saeculare Marianum sive... ..	70
9. Enthronisticum Parthenium.....	72
10. Andřáskův slavnostní sál.....	77
11. Adorace Panny Marie Svatokopecké.....	81
12. Panna Maria Svatokopecká.....	82
Panna Marie Svatokopecká v barokním sochařství (Katalog).....	83
1. Oltář Pannou Marií Svatokopeckou.....	83
2. Panna Marie Svatokopecká.....	83
3. Vysoký reliéf Panny Marie Svatokopecké.....	85
4. Sloup Panny Marie Svatokopecké.....	87

5. Socha Panny Marie Svatokopecké.....	89
6. Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké.....	91
7. Alegorie Štědrosti.....	95
8. Obraz Panny Marie Svatokopecké.....	97
9. Schránka s motivem Panny Marie Svatokopecké.....	99
10. Čtyři postříbřené reliéfy - Sv. Kopeček.....	101
11. Sloup Panny Marie Svatokopecké.....	105
12. Hlavní oltář s reliéfem Panny Marie Svatokopecké.....	107
13. Oltář s Pannou Marií Svatokopeckou.....	108
14. Nika s Pannou Marií Svatokopeckou.....	110
15. Domácí oltářík.....	112
16. Sloup s Pannou Marií Svatokopeckou.....	113
17. Anděl s obrazem Panny Marie Svatokopecké.....	115
18. Panna Marie Svatokopecká.....	115
Závěr.....	118
Seznam obrazové přílohy.....	119
Prameny.....	124
Elektronické prameny.....	125
Literatura.....	126
Summary.....	133
Anotace.....	134

Poděkování

Moje poděkování patří všem lidem, kteří se na mé práci podíleli. Hlavně bych chtěl poděkovat doktoru Martinu Pavlíčkovi, za jeho cenné rady při zhotovování této práce. Dále bych rád poděkoval panu Ambroži Šámalovi, za laskavé přijetí na Svatý Kopeček a jeho celkovou prohlídku. Starostovi obce Albrechtický panu Ing. Miloslavu Čeganovi, který mi poskytl kompletní restaurátorskou zprávu o stavu Mariánského sloupu. Docentu Pavlu Černému za rady. Svému otci za ochotu a zájem, který projevil při hledání sochařských nápodob různě po moravském kraji. Premonstrátům ze Strahova, kteří mně umožnili přístup na Svatý Kopeček.

Úvod

Reliéf Panny Marie Svatokopecké zůstával dlouhou dobu v roušce tajemství. Nikdo nevěděl, odkud pochází, nikdo neznal autora. Byly zde jen legendy a možné dohady. Reliéf se stal slavnou součástí nově vybudované kaple na Svatém Kopečku. Několikrát se ztratil, ale opět se znovu našel. Ze široké umělecko-historické veřejnosti, jej nikdo doposud nepokusil zasadit do doby, či kontextu. Avšak v roce 2010 svítla naděje, kdy se prof. Ivo Hlobil pokusil reliéf zasadit do již zmiňovaného kontextu. V této práci se budu zabývat jeho multiplikacemi v barokním sochařství. Uvedl jsem zde i katalog, kdy se samotný reliéf Madony Svatokopecké stal fenoménem ostatních uměleckých forem. V tomto ohledu mohu vzpomenout obrazy a grafiky. Nebude opomenuta ani historie Svatého Kopečku, kult a život Panny Marie.

Panna Maria Svatokopecká, se stala logem výstavy Olomoucké baroko (2010), kdy zdobila plakáty a pozvánky výstavy. Dodnes ji můžeme najít na katalogu Olomoucké baroko. Jedná se ovšem o její multiplikaci z dílny Ondřeje Zahnera.

Její kult, dalo by se říct v dnešním měřítku kultů, není tak markantně dlouhý jako třeba u Panny Marie ze Svatého Hostýna¹, Madony Staroboleslavské², či Madony Černé Brněnské³.

---

¹ Kult Panny Marie Svatohostýnské začíná rokem 1241, kdy na Moravu vpadli Tataři. Lidé se uchýlili do lesů na kopec Hostýn a modlili se k Panně Marii o záchranu. Ta zapálila tatarská ležení bleskem. Podle legendy na kopec Hostýn přišli i Cyril s Metodějem. Rozmetali zde pohanské obětiště a postavili mariánskou kapli. Viz. Pala 2007, s. 14-15.

² Podle legendy dostala Svatá Ludmila od Svatého Metoděje malý kovový obrázek, na kterém je zobrazena Panna Maria s Ježíškem v náruči. Obrázek měl být ulit z tzv. korintské mědi. Ludmila jej vroucně uctívala a zdědil jej po její smrti Svatý Václav. Po smrti svatého Václava, jej sňal kníže z hrudi jeho sluha Podiven, aby se nedostal vrahům do rukou, a zahrabal jej na vršku za Boleslaví. Kolem roku 1160, jej našel rolník, když orál svoji půdu. Vzal jej tedy kanovníkům staroboleslavské kapituly, kteří jej umístili do kostela svatého Václava na oltář. Paladium se kanovníkům

Je kratší a začal v roce 1632, kdy se reliéf zázračně objevil v kapli postavené Janem Andrýskem na Svatém Kopečku. Za těchto 380 let si reliéf Madony Svatokopecké zažil mnohé slávy, útrapy, války a taky časy klidu a míru. Doufejme, že mír našel v těchto zdech už trvale.

Historický vývoj kultu Panny Marie a její barokní ikonografie

Kapitola se bude zabývat mariánským kultem, ikonografií a ikonografií barokní. Důraz bude kladen také na samotný pojem „Milostný obraz“ a jeho tradice.

1.1 Život Panny Marie.

Jméno Panny Marie je hebrejsky Mirjam. Židovská dívka z Davidova rodu, dcera sv. Anny a sv. Jáchyma. Později Bohorodička, matka Ježíšova. Marie žila v galilejském městě Nazaretě, později se zasnoubila se sv. Josefem. Josef byl také z rodu Davidova. Než Maria začala s Josefem bydlet a žít, poslal Bůh posla archanděla Gabriela, aby Marii zvěstoval, že na ni sestoupí Duch Svatý a porodí syna Božího.

---

ztrácelo, chvíli bylo na svém místě, později bylo pryč. Stejný příběh, co jim popsal rolník, když jej měl u sebe doma. Kanovníci pochopili, že Panna Maria si přeje být uctívána na místě, kde byla nalezena. Tak vystavěli na místě, kde ji rolník našel, chrám Panny Marie, který zde stojí dodnes a na jejímž oltáři dodnes je paládium osazeno. Viz. Royt 1999, s. 497.

³ Obraz Madony s Jezulátkem visíval v kostele svatého Tomáše v Brně. Malován olejovými barvami na dřevě a je tak tmavý, že obrazu říkalo Černá Madona svatotomská. Podle legendy obraz namaloval svatý Lukáš. Ve vlastnictví jej měla matka Konstantina Velikého, Helena. Ta jej převezla do Cařihradu a o několik století později ho získal král Vladislav I., který jej uložil do královské klenotnice na pražském hradě. Do vlády Karla IV. zde byl obraz uchován. Když Karel IV. předal svému bratru Janu moravské markrabství, nechal postavit v Brně kostel svatého Tomáše s klášterem, kde pozval mnichy augustiniánského řádu. Do nově zbudovaného kostela pak věnoval obraz Černé Madony.

Po Josefově zjištění, že je Marie v jiném stavu, chtěl ji ukrýt, aby ji nevystavil veřejné hanbě. Ve snu se mu zjevil anděl, přikázal, aby si Marii vzal k sobě, neboť: „Dítě, které počala, je z ducha svatého“.⁴ Po andělově zvěstování Marie spěchala navštívit svoje příbuzné Zachariáše a Alžbětu. Alžběta⁵ byla již v šestém měsíci těhotenství. Při navštívení zazpívala chvalozpěv Magnificat - „Velebí duše má Hospodina.“.

Ježíš se narodil v Betlémě, kde Josef i Marie spěchali, neboť bylo vyhlášeno sčítání lidu. Tady se mu do stáje přišli poklonit pastýři a Tři mágové z východu.

Ježíš byl obřezán a jako prvorozený obětován v chrámu, ve městě Jeruzalémě, kde jej přivítali Simeon a prorokyně Anna.

Když bylo Ježíšovi 12 let, putovali s ním rodiče do chrámu v Jeruzalémě, kde se jim ztratil. Později ho našli, jak sedí mezi učiteli zákona a rozmlouvá s nimi. Marie se svojí rodinou žila nadále v Nazaretu. S postavou P. Marie se setkáváme při svatbě v Káni Galilejské, kde proměnil Ježíš vodu ve víno. Tady se přimluvila u Ježíše za svatebčany a Ježíš učinil zázrak. Na Golgotě stála pod křížem, když její syn skončil. Poté byla s Ježíšovými učedníky přítomna při seslání Ducha svatého.

Marie je nejsvětější Panna, která byla vždy od počátku až do jejího konce Neposkvrněná a uchráněna od dědičného hříchu.

---

⁴ (Mt 1,20).

⁵ Matka Jana Křtitele.

Podle Matoušova evangelia se na ni vztahuje Izaiášovo proroctví⁶: „Hle, Panna počne a porodí syna a dá mu jméno Emmanuel⁷“.

Po své smrti byla vzata do nebe, tělem i duší, a vyvýšena Pánem jako královna nebes a všeho tvorstva.

1.2 Barokní ikonografie Panny Marie⁸

Barokní ikonografie jako taková, rozvíjí již známá témata z předchozích období. Tridentský koncil řešil otázku Panny Marie, její Nanebevzetí a božskou podstatu. Podle ustanovení pražského arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé, které pochází z roku 1605, měla průčelí každého chrámu, či kostela zdobit socha nebo obraz Panny Marie. V baroku nejoblíbenějším typem, se stala Panna Maria Immaculata - Panna Maria Neposkvrněného početí. V 18. století je zase hojně rozšířen typ Panny Marie jako nevěsty Ducha Svatého. Tato Panna Maria zase tiskne na svých prsou holubici a svírá v ruce lilii. Určitý vliv měly i šlechtické pastýřské hry. Zde byl aktualizován námět Panny Marie jako Dobrá pastýřka (Pastrix bona). Lidové umění 18. a 19. století si zase oblíbilo námět, Sv. Anna vyučuje Pannu Marii. V našich zemích je zcela neznámé zobrazení Panny Marie jako dítěte. U měšťanů se zase hojně vyskytuje v 17. století typ Panny Marie jako Madony v květinovém rámu. Každá rostlina má svůj symbolický význam. Zodiacus Festorum Marianorum je soubor rytin, který zobrazuje mariánské svátky a ctitele⁹.

---

⁶ (7,14).

⁷ Toto jméno značí „Bůh s námi“.

⁸ Royt 2000, s.31-45.

⁹ Regensburg 1723.

Důležitý fenomén baroka je úcta k milostným obrazům a sochám. Jezuité založili roku 1575 mariánské bratrstvo, k povznesení úcty k Matce Boží. Po tomto činu začínají vznikat po celé české zemi tyto bratrstva uctívající Pannu Marii¹⁰. I o obnovu poutí se nejvíce zasloužili jezuité. V polovině 16. století založili jezuité slávu v baroku největšímu poutnímu místu v českých zemích, a to byla Stará Boleslav. V důsledku zavraždění sv. Václava se město těšilo velké oblibě u poutníků. Navštěvovali je také protestanti. Slavné paladium Staroboleslavské¹¹, dalo místu poutní charakter. Viz. Legenda o nalezení Staroboleslavského palladia. Sám Bohuslav Balbín, líčí historii celé české země na pozadí nalezení¹² tohoto palladia.

Zaznamenáváme jistou snahu učinit z Panny Marie ochránkyni, či královnu celé země. Pokoušeli se o to v Polsku, Bavorsku, či různých rakouských zemích.

Panně Marii byly připisovány zázraky po bitvě na Bílé Hoře roku 1620. V této bitvě karmelitán Dominik à Jesu Maria¹³, žehnal katolickým vojákům obrazem Adorace Krista, který byl potom poškozen protestanty ve Strakoncích. Věhlas tohoto zobrazení, i po jeho zázracích, přesáhl hranice naší

---

¹⁰ Např. bratrstvo Nanebevzetí Panny Marie v Klatovech.

¹¹ O paladium se zmiňují a podrobně o něm piší: P. Vladimír Jeřábek C.Ss.R: Čtení o Palladiu země české, Brněnské tiskárny Brno 1946. Jubilejní kniha K oslavě tisícileté památky úmrtí sv. Metoděje, Dědictví sv. Jana Nepomuckého - Brno 1885. B. Balbín: *Historia Bolesl.* Libr. Dr. A Podlaha a Ed. Šittler: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Karlínském*, Archeologická komise - Praha 1901. Cílek, Václav: *Makom. Kniha míst*, Praha 2004. Jan Royt: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999. Vítězslav Štajnochr: *Panna Maria divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000.

¹² *Epitome rerum bohemicarum.*

¹³ GIORDANO, Silvano. *Domenico di Gesù Maria, Ruzola (1559-1630) : Un Carmelitano scalzo tra politica e riforma nella chiesa posttridentina.* Roma: Institutum Historicum Teresianum, 1991. s. 294, KROLMUS, Václav. *Popis památky stoleté o založení ústavu a příchodu Slečen Anglických do Prahy, s příběhem řádu Karmelitánského dne 7. Unora [sic] 1847.* Praha: Karel Vetterle, 1847. *Kapitola Žiwotopis Dominika od Ježíše Marie*, s. 11-13.

země. Následně byl převezen do římského kostela Santa Maria della Vittoria. V 18. století nedaleko místa této bitvy vyrostl poutní kostel s ambity Panny Marie Vítězné, jehož stěny byly vyzdobeny, krom klasických christologických námětů, také napodobeninami a vyobrazeními milostných mariánských obrazů z celé střední Evropy.

S podobnými mariánskými atlasy, což bylo české specifikum, se setkáváme krom Staré Boleslavi, také v jihočeském Římově, v Hájku u Prahy, v pražské Loretě a na Svaté Hoře u Příbrami.

Literární paralelou je jedině slavný Gumpenbergův Atlas Marianus. V českých zemích se dočkal doplněného německého vydání¹⁴ a částečného českého překladu¹⁵.

Jezuité šířili úctu o Neposkvrněném početí a studenti jí museli věnovat pozornost ve svých tezích. Pozornost Panně Marii museli věnovat také profesori pražské univerzity.

Velkým projevem úcty se stalo i budování mariánských sloupů na náměstích českých měst. Nejstarší sloup stával na Staroměstském náměstí a byl vztyčen roku 1653. Tento sloup byl postaven na památku zázračného zachránění Prahy od Švédů. Vytvořil ho Jan Jiří Bendl se svojí dílnou¹⁶. První grafická reprodukce tohoto sloupu byla na univerzitní tezi Jana Bedřicha z Valdštejna. Řády s dlouhou tradicí i nově založené církevní řády ctily Pannu Marii jako Mater Domus. U jezuitů to byly socha Panny Marie Foyenské¹⁷, obraz Panny Marie

---

¹⁴ Překlad oseckého cisterciáka A. Sartoria, 1717

¹⁵ Obroviště mariánského Atlanta svět celý Mariánský v jedinké knížce nesoucí, 1704.

¹⁶ Herain-Teige 1908, s. 242-251.

¹⁷ Sošku daroval kostelu v Hlubokých Mašůvkách Ludvík Raduit de Souches. Postavil zde lázně, hostinec a zmiňovaný kostel. Soška zde byla umístěna pro přilákání více poutníků. Originál se nachází v poutním místě de Foi.

Sněžné¹⁸ a obrazy východních typů¹⁹. U augustiniánů eremitů to byla Panna Maria dobré rady z Genazzana, u benediktinů obraz *Delitiae benedictinae*, u „španělských“ benediktů v Emauzích a na Bezdězu socha Panny Marie Montserratské, u kapucínů či františkánů socha Panny Marie Loretánské, atd.

Čeští šlechtici často cestovali po celé Evropě a dováželi ze svých cest různé milostné obrazy a sochy. K tomu docházelo během 16. století. Tyto kopie byly dotýkány s originálem, čili nesly autentičnost pravosti. Aby na ně bylo převedeno *sacrum* prototypu. Velké proslulosti dosáhla černá socha Panny Marie Loretánské. Stojí za zmínku taky fakt, že nebyly kopírovány pouze sochy a obrazy, ale i celé kaple²⁰. Opat černých benediktýnů v Emauzích B. Peñalosa si vybral místo pro zřízení poutního místa Bezděz²¹. Vybral si jej z toho důvodu, že mu připomínal rodný Montserrat. Zde byla uložena jedna ze tří Madon Montserratských. Nejvíce rozšířený typ po českých zemích byly kopie obrazu Panny Marie Pomocné (Pasovské)²².

Konec třicetileté války znamenal rozkvět poutí na svatá místa. Lidé z chudých poměrů, ale také šlechtici, konali poutě. Jejich kroky vedly hlavně k palladiu rakouských zemí do Mariazell, potom do bavorského Altöttingu, Neukirchen bei Hl. Blut, Pasova, slezské Warty, lužického Rosenthalu a polské Čenstochové. Bohatší jedinci se vydávali i na poutě do dalekého Loreta a Říma. Poutě se rozmohly po celé Evropě a věřící směřovali i do českých zemí. Nejvíce jich putovalo na Svatou Horu u Příbrami. Putovali zde četní příslušníci i

---

¹⁸ Legenda pocházející z roku 352, na jejímž základě byla postavena bazilika Santa Maria Maggiore.

¹⁹ Panna Marie Vladimírská.

²⁰ Santa Casa v Loretě, Svatyně v Ensiedeln, kaple v Mariazell a i Altöttingská.

²¹ Mikovec, Ferdinand Břetislav., *Starožitnosti a Památky země České.*, Praha: Kober a Markgraf, [1860].

²² Např. Kostel ve Zlatých horách, Bruntále, Železná rudě.

z Bavorska a Rakouských zemí. O poutnících a zázracích se dočítáme z Pamětních knih (Liber memorabilis) a Knih zázraků (Liber miraculosae). Ke každému poutnímu místu se váže kniha v jazyce českém, latinském i německém. Obsahuje stručnou historii daného místa a zázraky, které se v něm přihodily. Pohyb poutníků po poutních místech byl omezen dekrety Josefa II.

1.3 Terminologie „Milostného obrazu“

Reliéf Panny Marie Svatokopecké je chápán, jako Milostný obraz. V pramenech dřívější doby má velmi obecnou platnost. Druhý termín je devoční obraz, to znamená, že jde o sochy a obrazy s religiózním významem. Tyto sochy a obrazy, pokud jsou veřejně uctívány, se nazývají kultovní obrazy (Kultbild). Zázračné (imago miraculosa) a milostné (imago gratiosa) sochy a obrazy jejichž forma je devoční, jsou chápány také jako devoční a bývají zahrnovány do skupiny tzv. religiozních obrazových předmětů (Bildergegenstände).

V období baroka se objevuje celá řada pojednání a spisů o těchto kultech milostných obrazů. První teoretik, který měl snahu definovat milostný obraz, byl Gabriele Paleotti. Jeho teze je: "*Discorso intorno alle imagini sacre e profane*"²³. Vyjmenovává deset důvodů, proč jsou obrazy svaté. „*Jsou-li od Boha seslány, dotýkaly se těla Kristova nebo světců, když je namaloval sv. Lukáš nebo byly zázračně vytvořeny jako acheiropoetos, působí zázraky, dostalo se jim církevního posvěcení či staly se posvátnými skrze téma, které zobrazují,*

---

²³ G. Paleotti, *Discorso intorno alle imagini sacre e profane*, Romae 1582, edice P. Barocchi, in: *Trattati d'arte del Cinquecento*, T. 2, Bari 1961, s. 197-200.

či skrze posvátná místa."²⁴. Obraz jako takový se stává zázračným, když se projeví milostí různého charakteru (uzdravení, záchrana života při neštěstí atd.). Dané projevy zázraků mají často charakter legendických topoi²⁵. Tyto mariánské topoi jsou vyjádřena ve spisu W. Gumppenberga *Idea Atlas Mariani*, který byl vydaný v Tridentu roku 1655.

Literatura 17. a 18. století zachází s pojmem milostný obraz velmi volně. Takže někdy bývají označovány zázračné jako milostné a naopak. Avšak novější německá literatura zahrnuje pojem Gnadenbild, jako pojem pro obraz milostný a zázračný. Rozdíl mezi obrazy milostnými a zázračnými, učinil řeholník cisterciáckého kláštera v Oseku Augustin Sartorius, který své teze napsal do předmluvy k překladu Gumppenbergova díla z roku 1717²⁶. Napsal, citují: "*V katolické tradici je tomu tak, že totiž Bůh vzhledem k přímlovám Matky Boží skrze obrazy jako instrument a nástroj své všemohoucnosti takové zázraky působí, které podle povahy okolností buď „Miracula quoad substantiam“, nebo „Miracula quoad modum“. Tam, kde se zázraky neprojevují, mluvíme pouze o obrazech milostných. Všechny tyto zázraky jsou užitečné pro vyjádření pravdivosti katolického učení o úctě k mariánským obrazům.*"²⁷

V období baroka se hojně setkáváme s pojmem *Vera effigies* (Wahre Abbildung, pravé vyobrazení). Je tomu tak u obrazů, či grafik, kde je Kristus, Panna Maria, světci, sochy, poutní místa atd. Takto jsou označovány obrazy devočního charakteru. Jde o kultovní autenticitu, devoční kopii (Devotionalkopie). Vše bylo myšleno tak, že se musel obraz dotýkat originálu, nebo autentické relikvie, přičemž

---

²⁴ Royt 1999, *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. stol.*, s. 17.

²⁵ Pevná kliše nebo myšlenková výrazová schémata společná celé kulturní oblasti.

²⁶ A. Sartorius, *Marianischer Atlas*, Prag 1717, nestr.

²⁷ citace dle: Royt 1999. s. 17.

lidé věřili, že na něj přenesou svoje sacrum (imago attingrit). Přenos sacra se děl dotýkáním kopie a originálu. U grafiky tomu bylo dotekem prostřednictvím roušky z řídké gázy, která se upevnila na vyobrazení suchými pečetěmi. Nejčastěji se s touto formou setkáváme u „cedulí“ z italského Loreta. Je to forma tzv. bradea, šátku, jímž se mohli poutníci dotýkat ostatků mučedníků. Zapečetěné potvrzení o dotýkání, se umísťovaly do dutin soch, či na zadní stranu obrazu. Jistý „certifikát autenticity“ měly i sošky a obrázky, které si mohli poutníci zakoupit na poutích. K některým zakoupeným obrazům a sochám byly udělovány odpustky, což je také jistý druh uctívání.

1.4 Mariánská úcta v dějinách

Největší mariánský ctitel středověku a zakladatel cisterciáckého řádu Bernard z Clairvaux, napsal:

„Neodvracej své oči od lesku této hvězdy, nechceš-li být přemožen bouřemi, zvedají-li se vichry pokušení, když narazíš na úskalí obtíží, shlédni k hvězdě, volej Marii...když Tě děsí nesmírnost tvých zločinů...když Tě začíná pohlcovat propast zármutku a zoufalství, myslí na Marii! Kéž její jméno nikdy neopustí tvé rty a tvé srdce, a abys dosáhl pomoci její modlitby, nepřestávej následovat příkladu jejího života... Když ona Tě drží, nepadneš, když Tě ona bude chránit, nemusíš se ničeho bát“.²⁸

Mariánská úcta se formovala ve všech církevních odvětvích. Do tohoto výčtu můžeme počítat i církve ortodoxní. Rozvinutá mariologie je toho zářným důkazem. V dobách počátku

---

²⁸ citace dle: Royt 2000, Zahrada Mariánská, s. 2.

16. století pouze protestanti zachovávají zdrženlivé stanovisko.

Protoevangelium Jakubovo a protoevangelium Matoušovo popisují řadu událostí z Mariina života, tímto se řadí do novozákonních apokryfů. Tyto apokryfy byly striktně odmítány z řady teologických důvodů, ale ovlivnily velmi Mariinu ikonografii. Z řad teologů si můžeme uvést např. Alberta Velikého, který tyto apokryfy odmítal. Evangelia prakticky mlčí o událostech, ke kterým došlo před Zvěstováním. Z Protoevangelia Jakubova vycházela Zlatá legenda (Legenda Aurea) Jacopa de Voragine. Zde se vypráví o setkání sv. Jáchyma a sv. Anny, rodičů Mariiných, u Zlaté brány a o nadpřirozeném narození Panny Marie, jež „V čistotě bude.“. Dále její uvedení do chrámu, kde s ostatními pannami spřádala látku na chrámovou oponu.

U církevních Otců se v prvních dvou staletích krystalizuje myšlenka, Marii chápat jako druhou Evu. S touto myšlenkou přišli např.: Justinus, Efremus Syrský, či Ireneus. Jméno Eva bylo chápáno jako přesmyčka andělova pozdravu Ave, při Zvěstování.

Často diskutovaná teze byla, jestli Maria byla pannou před i po porodu Spasitele. Tuto tezi zastávali sv. Augustin, sv. Jeroným, sv. Ambrož a další. Celý spor byl vyřešen při ekumenickém koncilu v Konstantinopoli roku 553. Maria byla vždy pannou (deipartheos). Tuto tezi nadále nepopírali ani Luther, Zwingli, či Calvin.

Dalším tématem diskuzí se stala otázka Božího mateřství Mariina. Na sjezdu v Chalcedonu roku 451, kdy ortodoxie zvítězila nad názory ariánů a dalších heretiků a Panna Maria byla prohlášena za Bohorodičku (Theotokos). V osobě Panny Marie se snoubily všechny ctnosti, jež první křesťané

oceňovali a brali si ji za vzor. Cenili si její spravedlnosti, moudrosti, statečnosti, mírnosti a chudoby, což vedlo k tomu, že byla časem označována jako Svatá (Hagia). Na východě se jí dostalo větší pocty a nazývali ji Přesvatá (Panhagia).

Toto schéma nalezneme na nástropní barokní malbě v Zrcadlové kapli Klementina a v poutním kostele Jména Panny Marie ve Křtinách²⁹.

Panna Maria byla na základě Písně písni od raného středověku přirovnávána k arše Noemově, k holubici, k duze, k žebříku Jákobovu, k věži Davidově, k bráně nebes, k hořícímu keři Mojžíšově (keř nespalitelný - symbol panenství Mariina), k pramenu zahradnímu, k zrcadlu nezkalenému (symbol panenství), k rounu Gedeonovu (Symbol panenství), k oblaku, k chrámu, k arše úmluvy, k holi Áronově, k cedru, k olivě, k palmě, k javoru, k cypřiši, k lilii, k růži, k bráně, k zahradě uzavřené (hortus conclusus), k vinnému kmeni, k hvězdě jitřní, k slunci, k měsíci atd.³⁰ K těmto přirovnáním přistupují také čestné tituly Panny Marie typu: nezbořitelná bašta, nepřemožitelná zeď, pokladnice radosti, bezvadná zahrada blaha, ochranný hrad, mocný val, silná útočná věž, bezpečný přístav, atd.³¹

Tyto čestné tituly uváděl velký mariolog German z Cařihradu (733). Jan z Damašku má pro Pannu Marii tyto tituly: Archa Páně, Královna, Paní, Vládkyně. Další interpretace těchto názvů se vyskytují jak v literatuře, tak ve výtvarném umění. Nalézáme je ve středověkých Čechách, např. spis *Mariale* (konec 13. stol.), minority *Servasca di*

---

²⁹ Horyna-Royt 1994, *Křtiny: Poutní kostel Jména Panny Marie*.

³⁰ Royt 2000, s.9.

³¹ Ibidem.

Faenza, v Laus Mariae kartuziána Konráda z Haimburku z kláštera Hortus Mariae na Smíchově, v Defensorium beatae Mariae virginis Franze von Retz (zem. 1427). To vše proniklo i do řady litaní (např. Loretánská litanie), dnes jsou zobrazené na řadě poutních míst, zejména na klenbách. Některými exegety byla mariologicky pojata nevěsta z Písni písní, v dobách raného křesťanství ji interpretovali sv. Ambrož, sv. Jeroným, karolínští teologové Pavel Diakonus a Paschasius Radbert. Stojí za připomenutí ještě nejrozsáhlejší komentář od Ruperta z Deutzu. Panna Maria - Sponsa verbi (nevěsta vtěleného slova) je většinou zobrazována v objetí Krista, s prstenem na ruce (symbol mystického zasnoubení). S tímto atributem můžeme znát Madonu Zbraslavskou.

Kult Panny Marie jako Ochránitelky, či Pomocnice křesťanů, má svůj původ u Severiána z Gabaly³² (po 408). Ten ji prosí za odražení nepřátel od bran Konstantinopole. Také v bitvě u Lepanta roku 1571 byla Panna Maria vzývána jako ochránkyně proti Turkům. Lucas Cranach st. v Innsbrucku namaloval milostný obraz, který byl potom nazýván Panna Marie Ochránitelka. Jeho další velice slavné kopie se nachází v Pasově³³. Koncem 13. století byl hojně rozšířen typ Panny Marie Ochránitelky (bez Ježíše) a Madony Ochránitelky (s Ježíšem). Ta pod svým pláštěm skýtala různé sociální skupiny věřících. Výtvarně je pak inspirován typem Platytery³⁴, což je zobrazení Panny Marie s rozpaženýma rukama a na prsou má medailon s dvanáctiletým Kristem - Emmanuelem. Sv. Brigita

---

³² Populární biskup v Konstantinopoli (před *380 - po +408), později nepřítel Jana Zlatoústého. Podrobnosti o jeho životě jsou zachovány ve spise Socrates Scholasticus.

³³ ČERNÝ, Jiří: Kult *milostných mariánských obrazů ve výtvarném umění*. Nástin nejčastěji zobrazovaných ikonografických typů na jižní Moravě, in O křesťanské výtvarné kultuře (sborník ze seminářů). Biskupství brněnské, s. 79-93.

³⁴ Označení pro větší počet ikon, které zobrazují Bohorodičku na trůnu. Podle slov troparu: „Obsáhlejší než nebesa.“. Před její hrudí je zobrazen Kristus. Typ zobrazení vznikl na základě krátké vánoční písně: „Ukázala ses obsáhlejší než nebesa, neboť neseš samého Tvůrce“.

Švédská (1303-1373) nás zpravuje tím, že Ochranný plášť by mohl být symbolem milosrdenství: „Můj široký plášť je moje milosrdenství, přijď tedy, moje dcero a skryj mě pod svůj plášť“. Z důvodu častých morových nákaz, byl oblíben motiv Panny Marie chránící lid svým pláštěm, před morovými šípy, které vystřelovali andělé.

Dominikáni a cisterciáci se nechali zobrazovat pod pláštěm Panny Marie, např. nástěnná malba v ambitu poutního kostela Panny Marie v Mariánském Týnci. Na východě se také objevuje typ Panny Marie s ochranným pláštěm, ale na rozdíl od západu má legendární kořeny (zázrak v Blachernách). I ve Strakonické komendě nalezneme typické ukázky Panny Marie Ochránitelky. Zde jsou toho důkazem nástěnné malby z 1 pol. 14. století. Další podobu můžeme nalézt na soše v kostele svaté Markéty v Kašperských horách, konec 15. století, nebo na soše z Nemilkova.

Kolem roku 486 Basilius ze Seleucie nazval Pannu Marii prostřednicí (Mediatrix) mezi Bohem a lidmi. V textech se uplatňuje představa Panny Marie jako prostřednice mezi Bohem a lidmi, nejčastěji v podobě klečící, před Nejsvětější Trojicí v nebi. Většinou zde klečí s donátory a jsou i případy zobrazení Panny Marie, kdy se přimlouvá za duše v očištění. Když je zobrazena Panna Marie se sv. Janem Křtitelem, jedná se o přimlouvání u Boha a jde o typ tzv. Deesis, jež je oblíbený typ zejména u kompozice Posledního soudu. Mariánský kult se hojně rozvíjel na místech, kde byl dříve antický kult panenských bohyň. Příklad tohoto je v Římě kostel S. Maria Sopra Minerva, či Pantheon. Podobná situace nastala v Efezu, kde byla hlavním kultem bohyně Artemis. Po efezkém koncilu se upřednostňovala místa spojená s kultem Panny Marie a pořádaly se zde četné poutě. Marie byla kultovně upřednostňována (hyperdulia) před světcí (dulia).

Setkáváme se také v raném období církve s přehnanými formami uctívání (Philomariantini), nebo úplným odmítáním tohoto kultu (Antidikomarianiti). Na konci 4. stol. se začal slavit svátek Památky Matky Boží (v dnešních dnech 1. ledna). Ve stejný čas na podkladě evangelijního textu vznikl svátek Hypapanté, což bylo setkání se Simeonem 2. února. Pro přesnost, jednalo se o evangelijní text (Lk 1, 22-35).

Theodulf Orleánský se skepticky vyslovuje proti východnímu uctívání ikon Bohorodičky a Krista. Největší křesťanská ctnost je pokora, ta je spojena s Pannou Marií, „královnou ctností“. Ve spise De partu Virginis, vyzdvihl Paschasius Radbert Mariinu pokoru, čistotu a lásku. V 9. století vzniká jeden z nejznámějších hymnů Ave maris stella. V 9. a 10. století byl na východě i západě, teologie zdůrazňován vztah služebnosti Nebeské královně. Petr Damiánský se snažil teologicky prokázat, že Panna Maria byla prostřednicí spásy. Na závěr 11. století vzniká modlitba „Salve Regina“. Tu benediktini zařadili roku 1135 do svých chórových modliteb a dodnes je uplatňována. Je také součástí breviáře. Anselm z Canterbury složil několik mariánských modliteb a chvalozpěvů. Teologie Anselma akcentuje soterologický význam Panny Marie. Oproti Bernardovi z Clairvaux vyzývá Pannu Marii jako prostřednici a přímluvkyni. Kritické postavení zaujal sv. Albert Veliký vůči nesprávně pojímané mariologii, která se snažila Mariin význam přiblížit významu Božímu. Mariologii si Albert vykládal jako kristologii a odmítal její apokryfní texty a nepatřičnou mariánskou úctu (klanění). Na Alberta navázal jeho žák sv. Tomáš Akvinský a zastával podobné, střízlivější stanovisko. Do podvědomí se dostal jeho výrok: *„K poctě Panny Marie není třeba vymýšlet nové pocty. Maria, která je plna pravdy, nepotřebuje naší lži“*. Podobně tvrdil sv. Bonaventura: *„Osoba*

Matky stojí nekonečně hluboko pod jejím Synem, ale odstraníš-li Matku, odstraníš i vtělené slovo Boží". Maria byla nazvána královnou mučedníků, protože trpěla pod křížem. Bylo to utrpení duševního rázu (pasio in anima). Ve 13. stol. bylo toto teology upřednostněno oproti tělesnému utrpení světců (pasio in carne). Její utrpení našlo ohlas ve známém hymnu *Stabat Mater*, jeho autorem byl na přelomu 13. a 14. století františkánský terciář Jacopone da Todi. Ve 12. a 13. století vzniká rozsáhlá řada mariánských skladeb, které vyjadřují bolest Panny Marie (Planctus ante nescia). Rozšířeným mariánským spisem ve středověku byl *Speculum beatae Mariae Virginis* Konráda von Sachsen z roku 1278. Konrád popisuje Marii jako Prostřednici a Matku všech věřících. Ikonografii podstatně ovlivnil spis Roswithy z Ganderheisemu, která celé své dílo založila na interpretaci Matoušova Protoevangelia. *Speculum humanae salvationis* od Vincence z Beauvais, spis *Die Goldene Schmiede* Konráda z Würzburgu, básně kanovníka Wace z Beayeux, kněze Werbhera *Driu liet von de magnet*, měly stejný vliv. Mariino mládí je rozpracováno básničkou *Ave* ve velkém životě Ježíše Krista, v Rýnské chvále Panny Marie (Rheinische Marienlob), v Životě Panny Marie od bratra Filipa a ve stejnojmenném titulu Waltera z Rheinau. I Dante Alighieri akcentoval Mariinu úlohu jako prostřednicí ve své Božské komedii. Na koncilu kostnickém vykonal přísahu na Neposkvrněné početí Jean Gerson. Bernardin Sienský apostrofoval v 15. století Pannu Marii i některými nepřijatelnými tituly, a Dionisius Kartuzián dokonce nazval Matku Boží „*Salvatrix*“, což znamená spasitelka světa. Toto pojmenování bylo jistými teology odmítáno! Bernardin z Busti roku 1479 věnoval Panně Marii rozsáhlou práci o tisíci stranách. Jeho spis byl nutně podroben dobové kritice a byl zajímavým shrnutím jeho práce současné mariologie, se všemi klady i zápory.

Luther, Kalvín, Zwingli se drželi katolického názoru na povahu a úlohu Panny Marie (stálé panenství). Jen Kalvín vždy pochyboval o zplození Marie bez hříchu a o její pozdější titul Bohorodičky. Luther byl toho názoru, že v Písmu nestojí nic o tom, že by Panna Maria byla Nanebevzata. Proto s touto tezí polemizoval a nesouhlasil s ní. Luther byl i proti různým relikviím a zázračným obrazům. Avšak daleko radikálněji zakročili reformátoři v Nizozemí v pozdním 16. století a na začátku 17. století, proti kultu Panny Marie. Jedním z ostrých kritiků tohoto kultu byl františkán Augustin Alfeld (1632), Jan Jochläue (1552), dominikán Ambrož Catharius (1553), kardinál Tomáš de Vio Cajetanus (1534) a zejména pak jezuita Petr Canisius (Summa doctrinae christianae, 1566), brání úctě mariánských obrazů, ale zastává se poutí.

Nová úloha Panny Marie byla přisouzena na Tridentuském koncilu. Reforma vybraných mariologických problémů byla projednána na 5. sezení koncilu 17. 6. 1546 a v konstituci o Ospravedlnění „Cum quorundam“ Pavla IV. z roku 1555. Jediná otázka, která nebyla pozitivně na koncilu projednána, byla otázka Immaculaty. Zapříčinila to zdrženlivost dominikánských teologů a císaře Karla V. Zdá se, že měli ohled vůči protestantům.

V baroku založili mariologii, svými pracemi jezuité, kapucíni a servité. V roce 1602 ital Nicollo Nigido použil poprvé výraz mariologie. Velkým přínosem pro rozvoj mariologie byly knihy Georga z Rhodu De Maria Deipara, jesuity Petra Canisia De Maria incomparabili et Dei genetrice sacrosancta libri quinque, práce jezuity Suarezze, kapucínského generála Vavřince z Brindisi.

Velkou úctou vzdávaly Panně Marii hlavně církevní řády. Především každý cisterciácký chrám je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Navíc se v cisterciácké ikonografii vyskytuje Panna Maria, jak dává světcům dary.

Specifickým motivem řádů je tzv. Lactatio S. Bernardi - Panna Maria kojí sv. Bernarda. Sv. Robert z Molesme (1027-1110) od ní dostává prsten jako symbol mystického zasnoubení, sv. Alberik (zemřel 1109) dostává bílé roucho, Sv. Štěpán Harding (1059-1134) bílý škapulíř. Sv. Bonaventura, generál minoritského řádu, vydal nařízení, aby se v každém minoritském kostele zvonilo a bratři se modlili jedno Ave. Toto nařízení vydal roku 1269. Bratři františkáni hájili Neposkvrněné početí Panny Marie a v době barokní byli sami správci mnohých poutních míst. Například se starali o Bechyni, Hájek, Hejnici. Pannu Marii si zvolili i kartuziáni za svoji patronku řádu a denně se modlili mariánské officium. Karmelitáni se odvolávají na ochranu: „Naší milé paní z Karmelu“. Řád servitů považuje přímo Pannu Marii za zakladatelku řádu. I když dominikáni neakceptovali dogma o Neposkvrněném početí, tak velmi propagovali modlitbu růžence tím, že zakládali růžencová bratrstva v poslední třetině 15. stol. a od roku 1226 se vždy po komplementáři ubírali za zpěvu Salve regina k obrazu Panny Marie. Řád německých rytířů si zvolil jako patronku Pannu Marii. Sv. Norbert zakladatel premonstrátů měl mariánské vidění roku 1121. Při tomto zjevení mu Matka Boží předala bílé roucho. Velký mariánský ctitel byl sv. Heřman Josef a čeští premonstráti Hroznata a Lohelius. Premonstráti byli hlavní ochránci Neposkvrněného početí. Jejich chrámy byly výhradně zasvěceny Panně Marii. Jezuité zapojili mariánský kult do své misijní činnosti, ze všech řádů nejrazantněji hájili Neposkvrněné početí Panny Marie.

Analýza Svatokopeckého reliéfu

Samotný reliéf Panny Marie Svatokopecké byl zahalený velkým otazníkem, až do dnešních dnů, kdy se o něj začal zajímat Ivo Hlobil³⁵. Je celkem zajímavé, jak podotkl ve své práci, že o něj nikdo nejevil zájem již předtím. Reliéf můžeme nalézt v různých literaturách i pod označením „Palladium Hané“ (obr. č. 1).

Opukový reliéf má rozměry 39 x 21,5 x 6,5 cm. Původně byl bez polychromie. Celou dobu reliéf zůstal záhadou a jen se o něm vyprávěly legendy, jak se v původní kapli ocitl³⁶. Dohadů bylo, i mimo legendy, více než dost. Na jednu stranu se předpokládalo, že reliéf je dílo sochaře, který byl místního původu a provedl značně gotizující dílo. Dílo Ivo Hlobil zasazuje do období 2. poloviny 16. století a předpokládá, že jeho vznik byl v Itálii³⁷. Reliéf má kolem sebe zlatý plášť, který zdobí drahokamy. Jediná podoba toho, jak vypadá reliéf celý bez zlatého pláště, je jeho výborný sádrový odlitek (obr. č. 2) na faře Svatého Kopečku. Reliéf je v dolní pravé i levé části poškozen. Větší poškození se týká levé části.

Je docela možné, že jestli později měl reliéf polychromii, tak byla pravděpodobně stejná, jako náznaky na grafikách. Kolem hlavy Panny Marie a Ježíška je jemně

---

³⁵ Tímto bych chtěl poděkovat prof. Ivo Hlobilovi, za poskytnutí jeho celé analýzy reliéfu, když ještě nebyl sborník *Historická Olomouc XVIII.* vydán tiskem.

³⁶ Viz. Kapitola *Historie Svatého Kopečka*.

³⁷ Ivo Hlobil, *Reliéf Madony svatokopecké podrobně*, in: *Historická Olomouc XVIII.*, Olomouc 2012. (Bohužel v době odevzdání této práce, byla tato kniha ještě stále v tisku.).

1. *Reliéf Panny Marie Svatokopecké, Olomouc, Svatý Kopeček.*

naznačena svatozář. Na dnešní podobě reliéfu, již není patrná kvůli opláštění. Na hojném počtu barokních grafik se zobrazuje Milostný obraz celý obklopený hvězdami. Patrně narážka na Mariino jméno³⁸.

Reliéf byl restaurován Karlem Stádníkem roku 1979. Zhotoven je z opuky a váží 5,75 kg. Obraz je polychromován, ale dříve tomu tak nebylo. Polychromie byla nanesena až po prvním poškození. Na reliéfu je v dolní třetině trhлина, kde se původní, první polychromie dostala. Stádník ponechal po ošetření původní polychromii. Zjistil, že obraz byl polychromován ještě dvakrát.

Na popud Andrýskova snu a legendárního objevení Milostného obrazu, by patrně později nevznikla bazilika Navštívení Panny Marie. S obrazem je spojen tisk *Continuato gratiarum*, který popisuje všechny zázraky, jež se udály po objevení obrazu. Ani 19. století nebylo v bádání o původu reliéfu nakloněno. Jan Petr Cerroni³⁹ se mu nevěnoval a zanedbával jej. Řehoř Wolný⁴⁰, který se zabýval místopisem Moravy a hlavně stavem památek, se taktéž příliš o reliéfu nezmiňuje. Z důvodů pozdější politické nevoli po roce 1948, kdy byl tzv. státní ateismus, chybí kterékoli informace o reliéfu. Celá situace se změnila k lepšímu pádem komunismu, kdy se už mohl fotit. Obraz se dočkal druhé rekronizace papežem Janem Pavlem II. Celá rekronizace proběhla 21. května 1995.

---

³⁸ Stella Maris - Hvězda mořská.

³⁹ Jan Petr Cerroni (1753-1826) - Moravský historik, archivář a autor Cerroniho sbírky. Viz. Vošahlíková 1999, s. 403-404.

⁴⁰ Gregor Thomas Wolny (1793-1871) - Benediktin, historik, spisovatel středoškolský učitel. Viz. Cekota 1998, s. 149-151.

2. Sádrový odlitek svatokopeckého reliéfu, Olomouc, Svatý Kopeček, fara.

O dílo se v poslední době začal zajímat Martin Pavlíček. Zmiňuje se o něm v katalogu výstavy Olomoucké baroko, která proběhla roku 2010. Připomněl v článku jeho objevení a knihu „Mons Premonstratus“⁴¹ (obr. č. 3). V této knize bylo poznamenáno, že obraz byl uctíván v lese poblíž původní Andráškovy kaple. Kniha byla vytištěna roku 1680, a proto se Pavlíček domnívá, že vznikl reliéf před tímto rokem.

Že byl obraz uctíván v lese, o tom svědčí i mnohá grafická vyobrazení, kdy celý obraz je v rámu s vegetabilními symboly dubového listí, pokrývající celý rám. Z mnohých zpráv se dovídáme, že kolem původní kaple na Sv. Kopečku, byly dubové lesy. V tomto případě se může spekulovat, zda-li se jedná o náhodu, původní rám, nebo lidovou řezbu přímo pro obraz.

Gotický charakter je srovnatelný v památkách jak na Moravě, tak v Čechách. Gesto a symbol Ježíška jak objímá Mariin krk, můžeme nalézt v byzantských ikonách. Jednalo se o typ Bohorodičky Glykophilúsa nebo také Eleusa. Hojné příklady jsou u jablka, buď jej Panna Maria drží sama, či spolu s Ježíškem. Marie je zde jako druhá Eva a Ježíš chápán jako druhý Adam. Další podobu lze nalézt u Madony z pražského Sixtova domu⁴² pocházející z 2. poloviny 13. století, nebo u Madony osecké, která je z počátku 14. stol. Zde je ale na rozdíl od Madony svatokopecké Ježíšek oblečen.

Rozbory Hlobila nedokazují, že Madona vznikla v českých zemích. Motiv, kterým Madona disponuje, se rozšířil více na západ Evropy, než do českých zemí. Podobně ani stylová

---

⁴¹ MONS PRAEMONSTRATUS, To jest: Důvodné popsání/ Swaté a Milostmi mnohými se stkwoucí MARIE hory, W Holomaucy/ U Jana Jozeffa Kyliána/ w Létu Krystowém 1680, Vědecká knihovna Olomouc, sig. 34.806.

⁴² Royt, J.: Madona ze Sixtova domu pohledem uměleckého historika. Dějiny a současnost, 2002, č. 3, s. 57 - 58.

3. M.A. Lublinský (delin.), Tscherning (sculpt.), *Zázračné objevení svatokopeckého reliéfu*, 1680, Mons Praemonstratus, Olomouc, Vědecká knihovna.

analýza, nenasvědčuje českému původu. Moravská, či česká gotizující plastika ukazuje rovněž zcela odlišný vývoj. Pro srovnání by mohla připadat jen historizující Assumpta, která se nachází na průčelí kostela Panny Marie před Týnem. Tato socha je od Andream Rodigera z roku 1625⁴³. Komparace jsou v držení Ježíška, prostovlasé Marie, mohutné draperii, neoblečeném Ježíšku a její nijak výrazné tváře. Týnská Madona je zde zobrazena jako Královna nebes. Drží v ruce žezlo, na hlavě má korunu, plášť má posetý hvězdami, oděná ve sluneční záři a stojící na půlměsíci. Ježíšek drží ve své ruce jablko.

Jak vše napovídá, musela být svatokopecká Panna Marie importována z ciziny. Nabízejí se podobnosti s italským uměním, při podrobném zkoumání záhybového systému jejího šatu.

Největší shody se však objevují u obrazu italského malíře Fra Angelica⁴⁴ (obr. č.4). Sám malíř bývá nazýván posledním gotikem, ale jeho tvorba již patří do renesančního stylu. Největšího shody se svatokopeckým reliéfem jsou s obrazem Madonna della Stella⁴⁵. Madona je zrcadlově otočená a její stejně široká draperie odkazuje na reliéf, její šat zakrývá střevíce! Podobnost zde nalézáme. Jsou jen nepatrné detaily v Angelicově malbě oproti reliéfu. Ovšem, že nejde o jistou souvislost s tímto obrazem a svatokopeckým reliéfem.

---

⁴³ Gottfried, L., Assumpta ve štítu Týnského kostela. Zprávy památkové péče, LII, 1992, s. 30-34.

⁴⁴ V Itálii znám jako Blahoslavený Fra Angelico (Il Beato Angelico). Vlastním jménem Guido di Pietro (?1395-1455). Byl to mnich a malíř rané renesance. Začínal jako iluminátor až pod vedením Lorenza Monaca studoval umění malířskému. Vliv Monaca je zřejmě patrný v jeho dřívějších dílech. Záhy se stal vyhledávaným malířem oltářních a deskových obrazů. Sám Angelico byl nazýván Blahoslaveným už po své smrti, až Papež Jan Pavel II. mu opravdu dal titul Blahoslavený. Výběr z jeho děl: Madona a světci (Fiesole), Poslední soud (Florence) či Klanění tří mágů (Florence).

⁴⁵ Podrobně: Pope-Hennessy, J., Fra Angelico. In: *Die grossen Künstler Italiens von der Gotik bis zu Renaissance*, Florenz 2003, s. 403-483.

4. Fra Angelico, *Madonna della Stella*, 1430-1434, Muzeum svatého Marka, Florencie.

Další napodobeninou mohla sloužit i socha Madony s dítětem od Andrey della Robbia⁴⁶. Socha se nachází na hlavním oltáři kostela Santa Maria della Fraternità⁴⁷ (obr. č. 5), nachází se na Via Rascoli v Foiano della Chiana v provincii Arezzo. Vznikla kolem roku 1460. Oltář kolem ní, je mladší práce v letech 1724-1814. Navrhl jej architekt a sochař Giuseppe Silini ze Sieny. Oltář samotný je lemovaný dvěma anděly, kteří nesou výklenek s Madonou. Okolo rámu výklenku jsou hlavičky andílků, nahoře jsou dva putti, co drží korunu, která se jakoby vznášela nad celým oltářem. Socha podle všeho je návrh Andreova strýce Lucy. Madona působí jemným dojmem, natřena bílou majolikou⁴⁸, jež byla typickým prostředkem a výrazivem dílny della Robbia. Socha je v rozměrech 169x53x37. Složená je ze dvou kusů, důmyslně spojených do sebe. Působí jako by byla z jednoho kusu. Také je zde značná podobnost se svatokopeckým reliéfem. Madona s dítětem je zde zrcadlově otočená s Ježíškem na svojí levé ruce. Ježíšek je na svatokopeckém reliéfu nahý. Podobný motiv se svatokopeckým reliéfem sledujeme na prověšené draperii pláště Madony pod rukou, na které drží Ježíška. I celá stylizace a záhyby šatu věrně odpovídají reliéfu. Madona působí dojmem, že má sčesané vlasy do copu (určitě jistá inspirace Robbie u římských motivů účesů žen), bohužel tento fakt není prokazatelný.

---

⁴⁶ Andrea della Robbia (1435-1525), byl florentský renesanční sochař. Tvořil především kamenické reliéfy a zdokonalil techniku barevné glazury. Byl členem umělecké rodiny della Robbia. Z počátku se zapracovával u svého strýce Lucy. Rokem 1470 se osamostatnil a převzal strýcovu dílnu.

⁴⁷ Chtěl bych poděkovat doktoru Pavlíčkovi, za navedení na tuto další stopu, která Nás vede opravdu italským směrem, jak se o tom domnívá i prof. Ivo Hlobil.

⁴⁸ Majolika je historický termín kdysi užívaný pro keramické výrobky pocházející z ostrova Mallorca, jež byly původně pokryty cínovým smaltovým povrchem. Dnes se termínu „majolika“ užívá především při rozlišení keramiky smaltované a zdobené shora smaltem, od nesmaltované nebo zalité tenkou vrstvou skla.

5. Andrea della Robbia, *Madona s dítětem*, 1460, Arezzo, kostel Santa Maria della Fraternità, hlavní oltář.

Jediná postava, co nám tu vystupuje ze stínu, by mohl být poustevník jménem Sigar⁴⁹. Po italsky možná „signore“. Mohl tento poustevník přinést obraz na Moravu? Protože za jeho služby se podle legendy objevuje zázračně obraz na oltáři. Tento poustevník mohl být, podle jména, Vlach. Gotismy, které Madona vykazuje, pocházejí z italského manýrismu od druhé čtvrtiny 16. stol. Ivo Hlobil uvažuje o zařazení tohoto reliéfu do let 1550-1600. Podle mého názoru by další hledání podobných soch a motivů mělo být v Itálii, protože všechny indicie ukazují právě na toto místo, ať už v příkladu Fra Angelica, či Andrey della Robbia.

Historie Svatého Kopečka

Kaple na Svatém Kopečku vznikla díky muži, jménem Jan Andrýsek. Andrýsek byl obchodník s vínem v Olomouci. V dnešní Panské ulici č. 3, měl dům. Narodil se v roce 1595 v Ratiboři ve Slezsku. Do Olomouce přišel s otcem Samuelem. Víno dovážel z Rakous. Při zpáteční cestě často odpočíval se svými spolupracovníky v Tučapech u Vyškova. Vždy ráno chodíval na mši do kostela sv. Martina v Lulči. Jednoho dne učinil před svými lidmi slib, že pokud se mu povede dobře, tak postaví Panně Marii kostelík na kopci východně od Olomouce.

Slib mu připomněli jeho lidé, ale také Panna Maria v jeho snech. Navíc získal určité jmění z pozůstalosti svého švagra.

Koncem února 1629 si vyjel Andrýsek na koni z městské brány do sněhových závějí. Cestu ztěžoval silný vítr a husté sněžení. Za Droždínem, kde byl hustý les, se bouře zklidnila a Andrýsek dojel na mýtinku, která byla označena silným a

---

⁴⁹ Postava správce kaple Sigara, je spíše legenda ve spisech. Vystupuje pouze u zázračného přinesení reliéfu na oltář.

jasným světlem. Toto světlo popisuje i ve svých pamětech. Místo, kde se světlo nacházelo, si označil pro jistotu větvemi. Začal pátrat, kdo je majitelem lesa. Byli to premonstráti z kláštera Hradisko. Od tamního opata získal povolení ke stavbě kaple. Po dokončení stavby byla kaple 3. dubna roku 1633 vysvěcena.

První zázrak se stal Alexandru z Bory. Zázračně se zde uzdravil ze slepoty. Kaple se pak stala cílem mnoha poutníků, kteří uctívali votivní obraz Panny Marie a kteří se zde modlili za zázrak.

Legenda praví, že po dokončení stavby kaple, přišli bíle odění mládenci, kteří zpívali a položili tento obraz na oltář kaple. To vše se stalo, k velkému údivu správce kaple, který byl zrovna přítomen⁵⁰. Převažovalo mínění, že jde o hodnotnou plastiku, která byla uctívána někde hluboko v lesích. Později se stala „paládiem“.⁵¹

24. září 1633 koupil Andrýsek od premonstrátů svobodný dvůr v Samotiškách. Z jeho výtěžku financoval správu kaple. 14. července 1636 předává kostelík premonstrátům na Hradisku, kteří od tohoto roku zajišťovali bohoslužby pro poutníky.

Když vpadla vojska Švédů do Olomouce roku 1642, okupovali město celých osm let. Roku 1645, hodil jeden z vojáků do Andrýskovy kaple zapálený smolný věnec a z vypálené kaple zůstaly jen holé zdi. Místo, kde stála kaple, se už v té době říkalo Svatá Hora. Naštěstí votivní

---

⁵⁰ Správcem kaple Panny Marie byl v tu dobu poustevník Sigar

⁵¹ Paládium. Historicky u starých Řeků posvátná soška bohyně Pallas Athény, chovaná v Tróji. Odtud se názvem paládium (správně psáno s jedním "l", narozdíl od palladia, chemického prvku!) označuje posvátný předmět, v křesťanském prostředí často ostatky světce, milostný obraz, socha apod. uctívané jako záštita, ochrana země nebo města proti nebezpečí. V Čechách je nejznámější Palladium země české, starobylý reliéf Panny Marie ze Staré Boleslavi. Nejznámějším moravským paládiem je Madona svatotomášská (Brněnská).

obraz zachránil neznámý muž a odnesl jej do Andrýského olomouckého domu. Muž zabušil na Andrýskovy dveře a pravil: „Teď nesu ten tobě přináležející obraz“⁵². A bez dalších jakýchkoliv slov zmizel.

Roku 1650 Švédové opustili město a Andrýsek zajistil obnovu kaple. Do zpusťšeného kláštera se vrátili opět premonstráti a v roce 1656, po dokončení kaple na Svaté Hoře, znovu obnovili bohoslužby pro poutníky. Jejich počet stále více a více narůstal. Andrýskova kaple nestačila již svojí kapacitou pro poutníky a museli se pořádat bohoslužby i před kaplí, na volném prostranství. Roku 1669 opat Bedřich Sedlák položil základní kámen ke stavbě nové svatyně. Celá stavba probíhala v letech 1669–79, kdy si pro tuto realizaci premonstráti pozvali italského architekta Giovanniho Pietra Tencallu. V roce 1667 byla kaple zbořena. Dnes na jejím místě stojí kaple sv. Pavlíny. O jejím zakladateli vyprávějí fresky na jejích stěnách od malíře Jana Stegera.

Důležitý v tomto ohledu je i hlavní oltář (obr. č. 6), který dostal svoji dnešní podobu v letech 1722–1727.

Práce započaly roku 1722, kdy opat Robert Sancius 21. října uzavřel smlouvu na štukovou výzdobu, hlavní oltář a výzdobu interiéru s Baldassarem Fontanou⁵³. Kromě oltáře a všech štukových výzdob, byly zhotoveny i varhany, kazatelna a všechny další boční oltáře. Starší malby, fresky a štuky byly buď restaurovány, či nově pozlaceny. Chronologický výčet⁵⁴ zaznamenal Jan Pavel Cerroni, jeho rukopis studoval a srovnal

---

⁵² Hyhlík-Smejkal 1994, s. 6.

⁵³ Jakubec-Perůtka II. 2010, s. 173.

⁵⁴ O celkové představě, jak práce probíhala, se můžeme dočíst v dopisech mezi svatokopeckým převorem Augustinem Gruberem a Ignazem Kayserem, který byl inspektorem staveb klášterů. Tyto dopisy jsou dochovány ve fondech Moravského zemského archivu v Brně.

6. Johann Sturmer, Jan Jiří Schaubberger, Josef a Michal Winterhalderovi, Mikuláš Ferdinand Indegrentz, *Hlavní oltář*, 1722-1732, Olomouc, Svatý Kopeček.

s dostupnými prameny Jiří Tíkal⁵⁵. Této problematice se věnoval taktéž Pavel Suchánek⁵⁶.

Baldassare Fontana měl mnoho svých pracovníků. Nechyběli tu ani umělci z Olomouce pod vedením Jana Sturmera. Sturmer, se zde zasloužil o výzdobu varhanní kruchty, ale také dodal vyřezávaný model hlavního oltáře. Tento model zhotovil podle návrhu Fontany. To ale nebyl konec práce Sturmerovy dílny. Jeho dílna zhotovila šestnáct andělů ze štuku, kteří zdobí korunní římsu.

Práce nadále pokračovaly na oltáři. Z jeho žáků a učňů, kteří tímto projektem chtěli dosáhnout většího jména a hlavně zde začínali svoji tvůrčí dráhu, musíme zmínit Jana Jiřího Schaubegera a bratry Josefa a Michala Winterhalderovi.

Základy samotného oltáře byly položeny v průběhu roku 1723. Ukončení prací na oltáři a jeho následné posvěcení bylo roku 1727. Práce na svatostánku financoval sám opat Robert Sancio. Nechal na návrhu pracovat zmíněného Fontanu, a když byl hotov, o realizaci se postaral kroměřížský zlatník Mikuláš Ferdinand Indegrentz. Samotná práce na svatostánku si vyžádala dlouhého trvání a byla dokončena až v roce 1732. Vytvoření dvou soch, které jsou umístěny po stranách, vyhotovil podle modelů Jan Sturmer, ovšem po jeho smrti v roce 1729 se tohoto úkolu ujímá Josef Winterhalder st. V nice svatostánku se nachází sousoší Kalvárie, které pod vedení Fontanovým, či Sturmerovým nám připomínají rané práce Jana Jiřího Schaubegera.

---

⁵⁵ J. Tíkal, Zprávy o olomouckých památkách v díle J.P. Cerroniho: „*Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*“, Diplomová práce Univerzity Palackého, Olomouc 1954.

⁵⁶ Suchánek 2007, Pavel Suchánek, K větší cti a slávě. Umění a mecenát opatů kláštera Hradisko v 18. století, Brno 2007.

Dochovalo se datum osazení obrazu do svatostánku. Osazení proběhlo 22. dubna 1732. Tímto datem skončila veškerá instalace soch na oltář a práce byly dokončeny. Zlatnické vybavení se ještě rozšířilo o další položky. Bylo tomu v letech 1731-1732, kdy olomoucký zlatník Wolfgang Rossmayer dodal dnes již nedochované antependium z tepaného stříbra a pozlacené mědi. Zpráva ještě hovoří o dodání šesti stříbrných svícňů podle „augšpurské módy“ od dalšího olomouckého zlatníka Františka Josefa Rossmayera.

Celkový pohled na hotový oltář po korunovací je vyobrazen na grafice, která je vložena do pamětní knihy (obr. č. 7) *Enthronisticum Parthenium*.⁵⁷ Tuto knihu vydal v roce 1733 František Antonín Hirnle v Olomouci. Grafika zobrazuje, dnes již bohužel, nedochované části výzdoby.

Změna přišla záhy, a to přičiněním nového opata Norberta Umlaufa (foto č. 16) (1732-1741). Opat, v letech 1734-1739, doplnil stěny obrazy, které jsou tepané v mědi a postříbřené.

Poutní areál na Svatém Kopečku se stává z chrámu Navštívení Panny Marie, obytných a účelových budov a ambitů s kaplí.

Za působení opata Ferdinanda Václavíka, dne 19. června 1748, navštívila poutní místo osobně i Marie Terezie. Nutno říci, že opat Václavík získal pro poutní místo i privilegium užívání názvu: „malé baziliky“⁵⁸. Toto privilegium obdržel roku 1748.

---

⁵⁷ *Enthronisticum Parthenium, sive Gloria Et Honor Neo Inaugurate Augustissimae Coelorum Reginae Mariae in Thaumata Turga Effigie Sua, Olomucii In Metropoli Moraviae* : typis Francisci Antonii Hirnle, 1733.

⁵⁸ Označení „malá bazilika“, či „Basilica Minor“ znamená, že návštěvník mohl dostat stejné odpustky, jako kdyby navštívil baziliku Santa Maria Maggiore v Římě.

7. Baldassare Fontana (inv.), K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Hlavní oltář na Svatém Kopečku, 1733, Olomouc, Enthronisticum Parthenium, Vědecká knihovna Olomouc.*

Chrámové průčelí s bočními křídly vytváří vsutku jedinečný a působivý architektonický celek. Bazilika má velmi bohatou sochařskou výzdobu. Na průčelí nad portálem jsou alegorie božských ctností: Víra, Naděje a Láska. Sochy jsou od J. Winterhaldera. V nikách jsou sochy Panny Marie s Ježíškem, Sv. Štěpán, Sv. Augustin a Sv. Norbert. Nad horizontální atikou obou křídel jsou sochy dvanácti apoštolů. Jedinou výjimku tvoří sv. Roch a sv. Šebestián, jako ochránci před morem.

Poutní kostel je postaven z hlavní příčné lodi, má valenou klenbu, kopuli a osm bočních kaplí. Interiér chrámu je prostorný a vzdušný. Valená klenba s lunetami je celá pokryta plastickou štukovou výzdobou, freskami Nejsvětější Trojice, Boží oslavy a Nanebevzetí Panny Marie. Na vítězném oblouku se nachází malba připomínající korunovací milostného obrazu z roku 1732 a dále znaky všech zemí tehdejší rakouské monarchie. Mezi evropské pozoruhodnosti se řadí štuková výzdoba kruchty, jež s varhany vytváří harmonický celek. Kopule spočívá na čtyřech pilířích, je zdobena freskovými obrazy, které zobrazují šest starozákonných žen.

Poutní místo zažívalo své období rozkvětu i úpadku. Při osvobození Olomouce v květnu roku 1945 byl chrám podpálen, ale naštěstí celý neshořel. Podařilo se vše zachránit a obnovit věže a vnější chrámovou fasádu. Sláva se poutnímu místu vrátila a Svatý Kopeček v roce 1995 navštívil sám papež Jan Pavel II.

Korunování Milostného obrazu

Korunovace Milostného obrazu proběhla roku 1732. Slavnost probíhala ve velkolepém duchu. Na její celkové

realizaci se podíleli přední umělci, kteří měli v Olomouci své dílny. Obraz Panny Marie Svatokopecké byl korunován ve stejném roce, jako obraz Madony Svatohorské. Před korunovací obrazu, se musí prokázat jeho zázračnost a samozřejmě přímluvy u vatikánského stolce. O korunovací se zasloužil četnými přímluvami, olomoucký arcibiskup Wolfgang Schrattenbach. Došlo k mírnému zpoždění mezi oslavami jubilea od nalezení obrazu, výstavby původní kaple a oslavami samotné korunovace. Jubilea byly slaveny samostatně. Přípravy začaly již 8. Zářím. Byl vyhotoven nový stříbrný svatostánek pro Milostný obraz, který stál 22 000 zlatých. Jednalo se o dar dobrodinců a správců svatyně.

Oslavy bohužel přinesly i smutné události. Během všech příprav zemřel hradištský opat Robert Sancius. Nově zvoleným opatem se stal Norbert Umlauff, který se hned po svém zvolení zhostil úkolu převzít organizaci po svém předchůdci. Dnešní cesta k bazilice, při přípravách oslav, neexistovala. Tu vybudoval až Umlauff později. Celý chrám byl tehdy vyzdoben svícny a zrcadly. Sám Milostný obraz byl osazen na ozdobeném oltáříku s baldachýnem. V předvečer zahájení celé slavnosti 7. září 1732 přenesli duchovní správci tento obraz do kaple Sv. Pavlíny, kde stávala původní kaple od J. Andrýska. Vše se odehrálo za přítomnosti lidu a slavnostních fanfár. Obraz byl zde uložen do deváté hodiny ranní nadcházejícího dne. Oficiální stanovená hodina zahájení celé oslavy byla na třetí hodinu odpolední, kdy byla zahájena výstavou Nejsvětějších svátostí na hlavním oltáři. Následovala hromadná zpověď všech poutníků.

Ráno v 8 hodin 8. září 1732, přijel biskup Jakub Ernst ze Seckau. Ranní mše se sloužila za celebrace opata z kláštera v Zábřovicích. V 9 hodin ráno dorazilo četné

procesí z Olomouce, které doprovázela skupina 12 kněží. Celý průvod procesí uzavírali: olomoucký biskup Řehoř Gianini, olomoucký magistrát a *muži velkého umění a obzvláštní ctitelé Panny Marie*⁵⁹. Všichni muži drželi v ruce svíce a fakule. Zpěváci pěli píseň: „*Zdrávas královno*“. Olomoučtí radní, oblečení ve „*španělských oděvech*“, se chopili nosítek s baldachýnem, na němž byl Milostný obraz, obešli s ním prostor za zpěvu písní a střelbou z hmoždířů. Po tom, co obešli s baldachýnem celý kostel, předali obraz biskupovi sekavskému, ten ještě než vsadil obraz do oltáře, se krátce pomodlil. Dále následovalo kázání olomouckého preláta Ondřeje Richtera. Všude kolem chrámu se pro poutníky kázalo „*moravsky*“, toto kázání měli na starosti: Olomoucký prelát Antonín Dreser a dačický farář Antonín Weisenthal. Ve 12 hodin začala mše, kterou sloužil sekavský biskup. Celá mše byla zakončena požehnáním Nejsvětějších svátostí. Další mše se konala po páté hodině odpolední, kdy ji sloužil vyškovský farář Václav Hnátek. V šest hodin začalo přednášení litanií, hlavní slovo pronesl hradištský prelát.

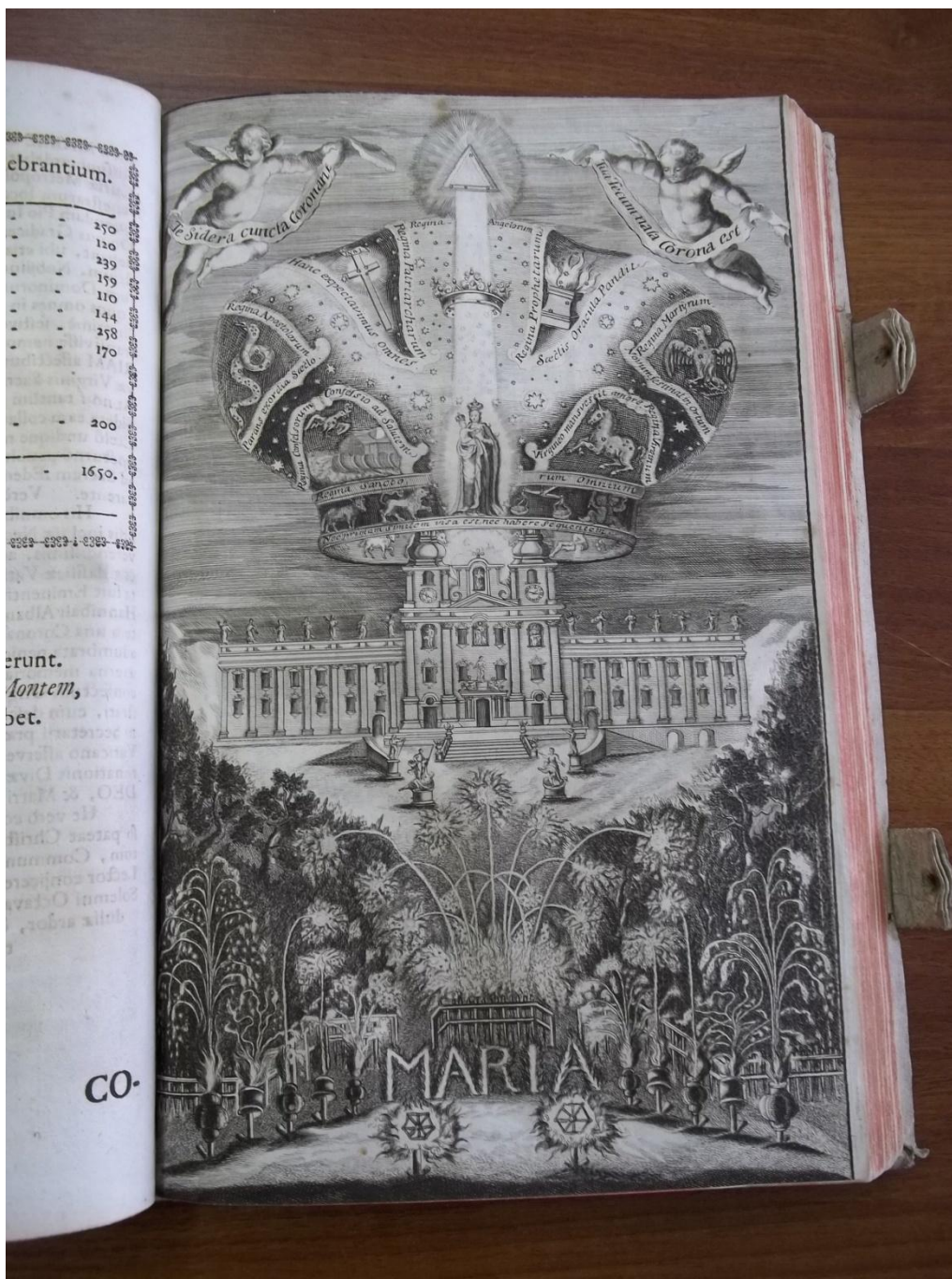
Na večer začala velká podívaná, ve formě nákladného osvětlení (obr. č. 8), celého Svatého Kopečka. Podívanou pojmenovali „*ohněm kunstovným*“⁶⁰. Zářilo osvětlené jméno Panny Marie a 600 lamp osvětlovalo celé schodiště k chrámu. Tyto lampy držely různé alegorie. Nadále přicházely četné zástupy poutníků a procesí. Např. uničovských přišlo přes 5000. Přišli s „*mnohonásobným okrášleným lešením všelikých obrazů a ostrovtipných náboženských nápisů*“⁶¹.

---

⁵⁹ Royt 1999, *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. stol.* s. 190.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

8. K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Ohňostroje a "kunstovní" osvětlení Svatého Kopečku*, 1733, Olomouc, *Enthronisticum Parthenium*, Vědecká knihovna Olomouc.

Celou nádheru předčila slavnost korunovační. Vatikán obdržel přesné rozměry korunek a celé náklady byly zaplacený ze Sforzovy nadace. Na tuto památku nechal Vatikán na korunky vyryt nápis: „*Reverendissimus Capitulum Sancti Petri de Urbe, hanc Coronam auream, ex Legato Illustrissimi Comitis Alexandri Sfortia Pallavicini B. M. V. D. D. D. 1732.*“⁶²

15. září přivezl na Moravu korunky sám olomoucký biskup kardinál Schrattenbach. Korunky od něj převzal a na Sv. Kopeček dovezl hradištský opat Norbert Umlauff. „S ním přicházeli společně *s jinými z Říma nařízeními, co se při Slavném korunování státi a pozorovati má. Za zvuků trub i bubnů a střílení z děla a hmoždířů dovezl hradištský opat korunky na Svatý Kopeček. 18. září, tři dni před korunovací, se o šesté hodině ranní rozezněly zvony, trubky i bubny a od radnice v Olomouci bylo stříleno z dvanácti hmoždířů. Ve tři hodiny odpoledne hradištsští premonstráti pro poutníky složili nešpory. Procesí přicházela na Svatý Kopeček i po následující dva dny.*“⁶³

Celá cesta ke Sv. Kopečku byla ozdobena: „*...ratolestmi opletenými oblouky a slavnými sloupy a ostrovtipným malováním ozdobená.*“⁶⁴ O celé slavnosti a různých zdobeních okolo celé cesty, až na (foto č. 13) vrchol k bazilice, se dovidáme z četných příležitostných tisků.⁶⁵

---

⁶² Royt 1999, s. 191.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem, Také se o tom zmiňuje kniha *Mons Preamonstratus* neb Předvkázaná Hora. To jest: Pravdivé a dokonalé sepsání svaté a mnohými Milostmi Mariánskými dalece a vysoce stkvoucí se Hory. V Hradci Králové 1732.

⁶⁵ Již zmíněná kniha *Mons Preamonstratus...*, dále *Corona Sacro-Montana sive glor. Coronationis Imperatr. Mariae Thaumaturgae Statuae in Horizonte Montis Praem. ad Olomoucium die 21 Septm. 1732, Olomucii 1732; Enthronisticum Parthenicum in Coronatione B. V. M. in Monte sancto prope Olomoucium. Olomucii 1733; Athenaeum sive Universitatis Mariana statuae in Sacro monte premonstrato Moraviae ad Olomoucium a Laurento Kayser. Olomucii 1732.*

Celá korunovace se odehrála dne 21. září 1732, kdy kardinál Schrattenbach získal od hradištského opata Umlauffa římské korunky a sám je pěšky zanesl do chrámu, za doprovodu famfár a výstřelů. Po cestě ho vítali všichni lidé a duchovní. Ještě před vstupem do chrámu pokropil kropáčem vchod do baziliky a poté se odebral k oltáři. Ještě než vstoupil do baziliky, tak poklekl a krátce rozjímal. V osm hodin kardinál Schrattenbach kázal a ozřejmoval samotný akt korunovace. V devět hodin přišli z Olomouce trubači s četným zástupem lidí. Procesí přivítalo osm premonstrátů, kteří zavedli poutníky přímo až do chrámu před oltář. Poutníci měli připraveny dary pro tuto příležitost. Přinesli chrámové svíce, každá z nich vážila 100 liber.

Pokračovalo se mší svatou, kterou sloužil kanovník hrabě Gianini. Po skončení mše svaté dorazil císařský plnomocník, biskup Termopolitánský, a posadil se pod baldachýn na trůn. Doprovázela jej četná asistence. Jako svědkové zde byli i členové moravského markrabství a olomouckého magistrátu.

V ten den složili do rukou biskupa Termopolitánského přísahu: Hradištský převor Matouš Plánička, svatokopecký převor Augustin Gruber, hradištský podpřevor Vavřinec Kaiser a svatokopecký podpřevor Blažej Haidy. Tímto složili slib, že budou koruny náležitě opatrovat. Po složení přísahy jim koruny biskup předal a všichni je odnesli na zvláštní místo, kde je biskup posvětil.

Po vysvěcení a zakouření kadidlem zapěl hymnus „*O Gloriosa Virginum*“. Následovalo potom procesí před kostelem, kdy pod baldachýnem, byly před biskupem neseny korunky. Na závěr se korunky přenesly opět na své místo do chrámu a

začala se sloužit pontifikální mše. Začalo se střílet z hmoždířů při zpěvu „Gloria“. Po doznění biskup pronesl kázání v latině, ke cti a chvále Panny Marie. Po pronesení této chvály připomněl taky oslavné slova na papeže Klementa XII., Vatikánskou kapitolu, a neopomněl ani na hraběte Sforzu. Poté se biskup odebral k oltáři, společně s opatem hradištským a převorem svatokopečským a zapěl zde „Ave Maris Stella“, tento popěvek dokončili zpěváci. Načež postavil na hlavy korunky, první Ježíškovy a následně Panně Marii se slovy: „Na její hlavě je zlatá koruna. Ty jsi je korunoval a nad dílem rukou tvých ustanovil jsi je.“ Následně pokračoval modlitbou: „Odpust', Pane, vejtupkům služebníkův tvých, abychom my, kteří z našich činův a skutkův tobě se líbiti nemůžeme, skrze orodování Nejsvětější Matky tvého nejmilejšího Syna Pána našeho Ježíše Krista k spasení věčnému přijítí mohli skrze téhož Pána našeho Ježíše Krista.“

Na závěr liturgie biskup zapěl „Te Deum laudamus“ a po skončení tohoto hymnu, ještě zarecitoval „De profundis“.

Slavnost pokračovala procesím, které obcházelo kolem kostela a jež následovalo obraz. Poté se obraz přenesl do chrámu a osadili ho na hlavní oltář: „...aby tam Král nebe i země spolu s královnou byt svůj budoucně měl.“⁶⁶

Lidé se mohli těšit na následné kunstovní osvětlení celého Svatého Kopečku po korunovací obrazu. Celé osvětlení je popsáno v kapitole tisku *Enthronisticum*. Kapitola nazvaná: *Corona Sacro-Montana, sive Constelattio Coeli Mariani nocte super media gloriosissima coronationis imperatricis Mariae thaumaturgae statuae, ab Angelis allatae in Horizonte Montis*

---

⁶⁶ Royt 1999, s. 193.

*Premonstrati ad Olomoucium Die 21. Septembris, Anno MDCCXXXII
Serenissimo Coelo Preamonstrata.*⁶⁷

Panna Marie Svatokopecká v grafice a malbě (Katalog)

Kult Panny Marie Svatokopecké dokládají hlavně tištěné knihy, buď těsně před korunovací Milostného obrazu, či po ní. Vyskytovala se na bakalářských tezích, obklopena alegoriemi, grafikách doprovázející text její historie, či votivních obrazech. Její znázornění se vždy lišilo pojetím daného umělce a tím, jak si ji sám chtěl stylizovat, či pozměnit, na základě svojí představy, nebo inspirací z jiného vyobrazení Madon.

1. Mons Praemonstratus - To jest: Důvodné Popsání Svaté a Milostmi mnohými se skvící Marie hory⁶⁸

1680

Antonín Martin Lublinský, David Tscherning

Mědiryty

Vědecká knihovna, Olomouc

Inv. č.: 34.806

Literatura: Pavlíček 2010 s. 119; Goovaerts 1899-1900, II., s. 176; Fiala J. - Sobotková 1999, s. 61-79.

Autor v této knize představuje zázračné nalezení Milostného obrazu a výstavbu celého poutního areálu. Všechny grafiky v tisku navrhl Antonín Martin Lublinský. Rytec David Tscherning⁶⁹ se postaral o jejich výsledný vzhled.

---

⁶⁷ Pohled na iluminaci a grafiky z těchto knih budou v další kapitole.

⁶⁸ Moje poděkování doktoru Martinu Pavlíčkovi za půjčení celého skenu tohoto tisku.

⁶⁹ David Tscherning (1610-1690), rytec činný v Olomouci. Otec Jana (Johanna) Tscherninga (1650-1732).

Verze z roku 1679 nese frontispis (obr. č. K1) s obrazem Madony Svatokopecké, kterou drží malý putti. Za zmínku stojí kartuš, kterou má Panna Maria nad hlavou. Na ostatních grafických vyobrazeních, bychom ji hledali marně. Může se jednat o další rám, do kterého by byla během let 1632-1732 vsazena? Pod obrazem na soklu se nachází nápis: „*Vera Effigies B. V. Mariae in Monte Preamonstrato prope Olomutiii in Moravia slib...*”

První grafika je umístěna na straně 25. Jan Andrýsek tady leží pod stromem a Panna Marie mu připomíná jeho slib, na vystavění mariánské kaple (obr. č. K2). Naznačena je tu i Andrýskova jízda na koni ve sněhové vánici, kdy našel osvětlenou mýtinu a vyznačil si ji. Patrně jezdec pod Mariinýma nohama a oblakem. Další postavou na grafice je andělík, který má sepjaté ruce v modlitbu a je do půli těla schován v mraku. Kopec, který je ozářen v pozadí, je s velkou

Kl. Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Frontispis s Pannou Marií Svatokopeckou, Mons Praemonstratus*, 1680, Olomouc, Vědecká knihovna.

pravděpodobností Svatý Kopeček⁷⁰. Pod grafikou je nápis: „*Locus Veteris Capellae Praemonstratur Fundamenta Eius in Montibus Sanctis. psalm: 86.*“

Druhá grafika se nachází na straně 67. Výjev zachycuje zázračné nalezení Milostného obrazu (obr. č. K3). Dva andělé obraz drží, další dva andělé sedí na obláčku u oltářní menzy. Anděl blíže k nám drží v ruce loutnu a hraje na ni. Anděl za ním mu přidržuje noty. Oltářní menza nese nápis: „*Simili Sohe mate reper BV. MARIA gratijs coruscans A quoda pio Atesta.*“. Další skupinka dvou andílků (putti) se vznáší v oblacích, v horní první třetině grafiky. Oba znázorněni pouze do půl těla. Před oltářem se obrazu klaní poutník. Může to být jeden z návštěvníků kaple, protože u jeho kolenou leží poutnická hůl⁷¹. Ale také může jít o samotného Matěje Sigara, který obraz v kapli našel. Ve spodní třetině se nachází kartuš, v níž je zobrazen proud poutníků, na tehdy ještě Svatou Horu. Další možný přepis, jak to roku 1690⁷² na místě mohlo vypadat. Nad výjevem celé kartuše je nápis: „*Forma Veteris Capellae In Monte Preamonstratus.*“

Poslední grafika v tisku (obr. č. K4) je na straně 89. K vidění je zde celý interiér hotové baziliky. Jediné, co v dnešní době v areálu postrádáme oproti grafice, je balustrové zábradlí v jednotlivých kaplích. Postavami na grafice jsou poutníci, či žebrák v dolním pravém rohu. Opět je zde kartuš, která nese kompletní pohled na poutní místo, ale ovšem zatím bez křídel se slavnostními a reprezentačními komnatami. V dolní části grafiky je nápis: „*Omnis gloria FILIAE REGIS ab intus. Ps: 44. V14.*“.

---

⁷⁰ Dříve Svatá Hora - Monte Sacro.

⁷¹ Atribut Sv. Jakuba, který je patronem všech poutníků.

⁷² Domnívám se pouze na základě vyhotovení tisku.

K2. Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Andrýskův sen*, 1680, *Mons Praemonstratus*, Olomouc, Vědecká knihovna.

K3. Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Uctívání Svatokopecského reliéfu*, 1680, *Mons Praemonstratus*, Olomouc, Vědecká knihovna.

K4. Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Interiér baziliky na Svatém Kopečku*, 1680, *Mons Praemonstratus*, Olomouc, Vědecká knihovna.

2. Univerzitní teze Antonína Mitzkyho – Svatá Pavlína, patronka proti moru v Olomouci

1681

Martin Antonín Lublinský, Bartholomeus Kilian

Mědiryt 30,2 x 24,3 cm

Varšava, Muzeum Narodowe

Inv. č.: Gr. Ob. 2II4

Literatura: Becker XX, s. 289; Hollstein German XVI, s. 102, č.98; Hollstein German XXIII, s. 15, č. 10; Zelenková 2002, s. 158-159; Togner 2004, s. 249, č. k. 7.1.5; Zelenková 2005c; Zelenková 2008, s. 108-109, C.I.19; Zelenková 2009c.

Úplný, ale poškozený exemplář s textovými údaji; Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek, inv. č. B. Kilian 208 -zkušební otisk⁷³. Lublinský navrhl univerzitní tezi. Teze byla pro studenta olomoucké jezuitské univerzity Antonína Mitzkyho. V oblasti ikonografie je docela zásadním dílem. Graficky tento list přepsal Bartholomeus Kilian (obr. č. K5).

Sv. Pavlína je uctívána lokální světice v Olomouci a jejím okolí. Tento kult započal roku 1623, kdy papež věnoval olomouckým jezuitům její sv. ostatky. Jednalo se o papeže Řehoře XV. Sv. Pavlína byla ukamenována za císaře Diokleciána. Zmíněného roku 1623 vypukla v Olomouci morová epidemie. Po modlení a prosbách k ostatkům této světice mor ustal a radní města Olomouce ji prohlásili za patronku města. Zobrazování světice se vyvíjelo hlavně v 17. stol. v dílech M. A. Lublinského. Lublinský znázorňoval patronku hned v několika spektrech umění, jednalo se o knižní malbu, oltářní plátna a předlohy pro rytiny. A právě tato teze byla nejvýznamnější.

Panna Marie Svatokopecká je zde pojata trochu odlišným způsobem, než je zvykem. Sedí tu s Ježíškem na oblaku,

---

⁷³ Ibidem, s. 112

Ježíška drží v náručí. Tady je odchylka, měla držet jablko. Jablko drží v tomto případě Ježíšek. Není zde ani zachovaný Lublinským ikonografický typ tohoto výjevu. Možná, že si toto pojetí vybral a navrhl zcela sám, či se nechal pouze inspirovat. Jelikož se jedná o olomouckou světici, tak není pochyb, že je jistá parafráze na Pannu Marii Svatokopeckou. Pod ní se nachází i poutní místo Sv. Kopečka. Vzhledem k roku vyhotovení grafiky nejsou ani koruny na hlavách Panny Marie a Ježíška.

K5. Martin Antonín Lublinská (delin.), Bartholomäus Kilian (sculpt.), *Svatá Pavlína, patronka proti moru v Olomouci*, 1681, Varšava, Muzeum Narodowe.

3. Doktorská práce Františka Stillera⁷⁴

1695

Dionysius Strauss

Mědiryt

Literatura: Neumann 1994.

27. března 1695 přišel z Olomouce doktorský kandidát František Stiller, aby poprosil Dionysia Strausse o návrh k slavnostní disputaci. Prvně šel Stiller za Straussem a Strauss se poté obrátil na podpřevora na Hradisku. Sešli se všichni v refektáři a tady už na ně čekal i rytec (dodnes nevíme, o koho šlo). Rytce pohostili vínem a uzavřeli s ním smlouvu na toto dílo. Rytci bylo oznámeno, že se bude jednat o velký obraz Panny Marie na Sv. Kopečku, která zde bude zobrazena jako královna. Rytec chtěl za svoji práci 100 fl. a samozřejmě, že Strauss chtěl za svoji práci také jistý obnos. Na naléhání podpřevora, aby zlevnil, Strauss svolil a podpřevor mu slíbil, že tato práce bude vystavená na Sv. Kopečku. Ve výsledku se stalo, že práce zůstala u kandidáta a rytec mu slíbil, že mu natiskne 400 kusů této grafiky, ale kandidát mu bude muset opatřit papír. Zřejmě se jednalo o malé grafiky. Do toho se na poslední chvíli vkládá Strauss a zdají se podmínky rytce moc přehnané. Nakonec se domluvili ve prospěch každé strany.

---

⁷⁴ Bohužel se mi nepodařilo dohledat, kde je tato teze uložena.

4. Oslava opata Norberta Želeckého z Počenic frontispis pro: Amandus Hermann, *Ethica sacra*...Herbipoli

1698

Dionysius Strauss, Philipp Jacob Leidenhoffer

Mědiryt 28 x 17,7 cm

Praha, Strahov – Královská kanonie Premonstrátů

Inv. č.: B 1 III. 7

Literaura: Dlabacž 1815 III., col. 224, č.9.

Návrh rytiny je od Dionysia Strausse (obr. č. K6), jedna z prestižnějších zakázek své doby. Frontispis *Ethica sacra*, což je Hermannovo monumentální dílo, „Svatá etika, čili traktát a disputace o ctnostech i neřestech“⁷⁵. Toto dílo mělo sloužit, jako návod k ctnostnému a blaženému životu.

Grafický přepis byl svěřen Philippu Jacobu Leidenhofferovi. Tento rytec pocházel z Augsburgu. Dílo bylo věnované hradiskému opatovi Norbertu Želeckému z Počenic. Jelikož premonstráti spravovali nedaleké poutní místo Sv. Kopeček, tak je zde jako „vzor ctností“ zobrazena Panna Maria Svatokopecká. Kolem Panny Marie jsou shromážděné ctnosti – víra, naděje, láska, mírnost, síla, obezřetnost a spravedlnost. Panna Maria stojí na měsíci, což je zvláštní, protože sám votivní obraz nezobrazuje Pannu Marii na měsíci. Zde je to symbol přemožených temnot. Mraky značí temnotu lidských hříchů a prolínají se v nich ďáblové. V popředí je v pokleku personifikace Etiky, jež má slunce na své hrudi. Pod jejíma nohama je zcela zlomená a zneškodněná Hereze. Etika drží ve svých rukách desky Mojžíšovy. Není na nich desatero, ale nápis „Declinare a malo Facere bonum“ („Odklánět se od hříchu a činit dobro.“). Norbert je zde znázorněn jako bysta na balustrádě.

---

⁷⁵ Zelenková 2009, s.154.

K6. Dionyssius Strauss (delin.), Phillipp Jacob Leidenhoffer (sculpt.), 1698, Amandus Hermann, *Ethica sacra*...Herbipoli, Strahov-Praha, Knihovna královské kanonie premonstrátů.

5. Continuato Gratiarum

1711

F.A. Dietell

Mědirytiny

Vědecká knihovna Olomouc

Inv. č.: 35.908

Literatura: Nepublikováno

Tisk je věnován císařovně Eleonoře Magdaleně Terezii od konventu hradištského kláštera. Vytištěn tiskařem Ignácem Rosenburgem. Obsahuje početný soubor grafik. Tisk samostatný popisuje zázraky, které se staly při modlení k Panně Marii Svatokopecké. Další grafiky znázorňují, jak vypadal Sv. Kopeček do roku 1711. Jsou tu vyobrazeny všechny zázraky od roku 1632 do roku 1711, tak jak se postupně staly od nalezení Milostného obrazu.

Frontispis nám zachycuje Madonu Svatokopeckou ve slavnostním rámu (obr. č. K7). Je docela možné, že tak vypadal rám, ve kterém byla zabudována v lese, jak připomíná Pavlíček. Neboť na mnoha grafikách se podobný motiv dubových listů na rámu vyskytuje poměrně často. Celý obraz je bez

K7. F. A. Dietell, *Milostný obraz Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna.

hvězd na pozadí, je tomu tak u mnoha dalších grafik, ale Panna Maria je obklopena září. Obraz obepínají rostlinné úponky a nad obrazem je osazena koruna. K obrazu přilétají orlice. Na koruně je říšská orlice, šachovaná je moravská a černá se zlatým pásem na prsou je slezská. Vedle svatostánku, kde je obraz umístěn, jsou malé bysty na kruhovitých soklech. Celý výjev přikrývá a chrání svatostánek draperie. Pod svatostánkem se vznáší holubice Ducha Svatého a nad svatostánkem je Mariagram s mluvící páskou. Na pásce máme nápis: „*Provocans ad vo landum pullos suos Devt.*“ Ve volném překladu by to znamenalo: „*Marii patří celá zem.*“

Mědiryt zhotovený na celou stranu je samotný Milostný obraz (obr. č. K8). Domněnky zde vyvstávají z pozadí, jestli opravdu měl umělec možnost vidět Milostný obraz s jeho původním rámem. Pravděpodobně mohl, neboť ostatní grafiky se shodují v pojetí rámu a hvězdném zdobení v pozadí. Obraz nese na spodní liště rámu nápis: „*Vera Effigies B. V. Mariae in Sacro monte dicto Praemonstrato ad Olomucium miraculosa populi frequentia celebris.*“ Pod mědirytem je podpis F. A. Dietell. Vyhотовeno ve Vídni.

Další grafika, která nám zobrazuje Madonu Svatokopeckou osazenou na oltáři (obr. č. K9), je grafika ze strany 173. Jedná se o zázrak, či událost s pořadovým číslem 202 v této knize. Je sice špatně vidět, neboť je až úplně v horním levém rohu grafiky. Je osazena do podobného oltáře, jak tomu je na frontispisu. Pravděpodobně tak vypadal i předchozí oltář, než jak jej známe z dnešní doby.

K8. F. A. Dietell, *Milostný obraz Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna.

K9. F. A. Dietell, *Zázrak Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna.

6. Sanctum Saeculare

1732

Josef a Andreas Schmutzerové, Paul Troger

Mědiryt, frontispis

Olomouc, Vědecká knihovna

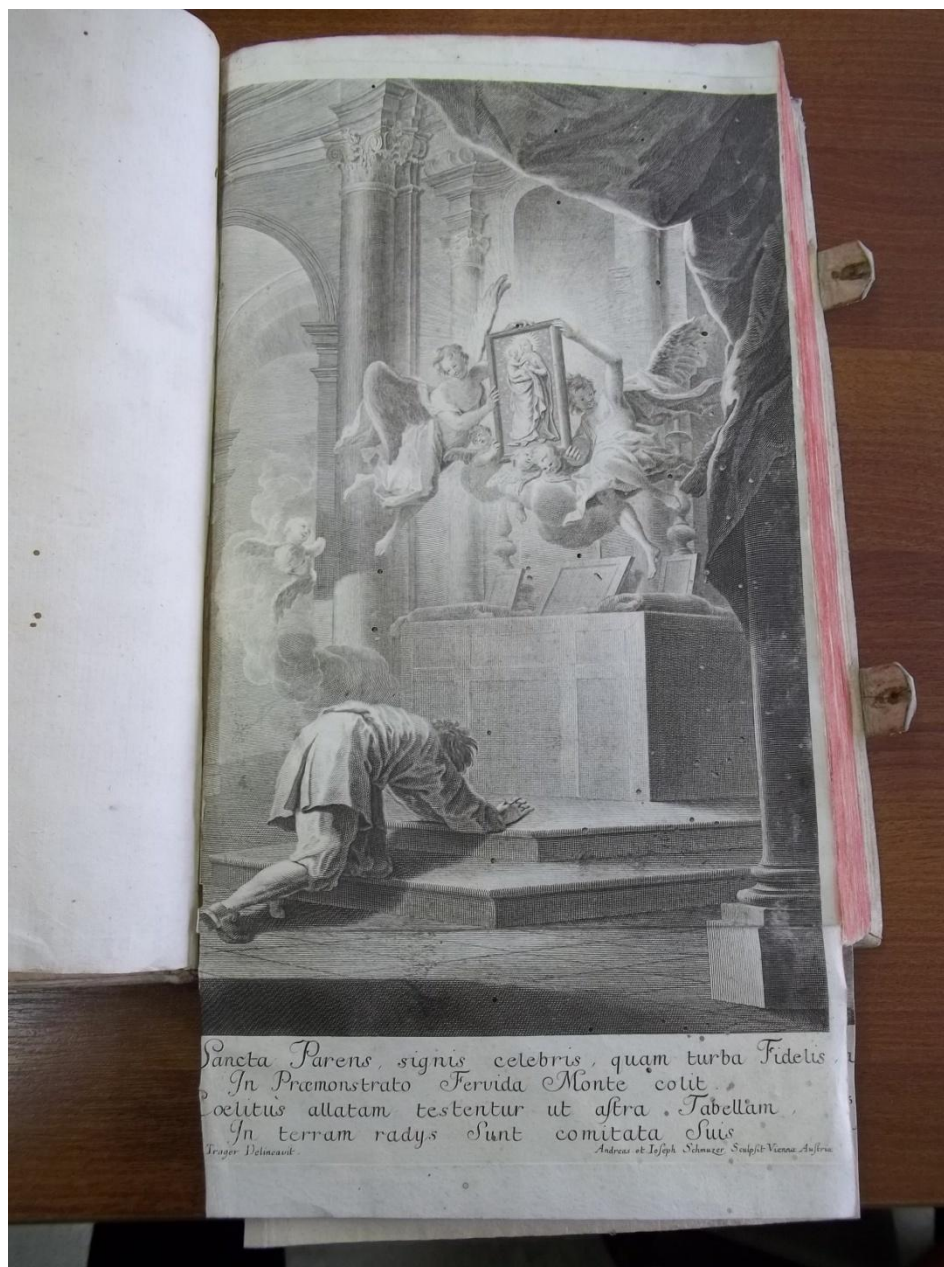
Inv. č.: III. 640.257

Literatura: Goovaerts 1899-1900; Myšák 2007, s. 227-241;

Vorlová 1962, s. 79-135; Royt 1999, s. 59-73; Fiala J.-

Sobotková 1999, s. 61-79.

Tiskař Hirnle v Olomouci, vydává tento tisk roku 1732 a jedná se o frontispis. Grafiku navrhl Paul Troger. (obr. č. K10) Výsledný vzhled je od mědirytců, bratrů Josefa a Andrese Schmutzerových. Grafika zobrazuje scénu nalezení, či adorování Milostného obrazu. Otázkou zůstává, jestli osoba na vyobrazení je poutník, osoba samotného Andrýska, či správce kaple Matěje Sigara. Dva andělé nesou Milostný obraz, okolo jsou ještě zobrazeny hlavy putti, kterých je tu celkem pět. Výjev je zajisté spjatý s původní andrýskou kaplí. Prostor kaple je vzdušný a monumentální. Jednoduchá oltářní menza s dvojicí svícňů, dvěma poduškami a opěrným pultem pro Písmo svaté. V pravém horním rohu se nachází opona, či závěs, který nám odkrývá celkovou scénu. Pod frontispisem jsou vytisknuta tato slova: „*Sancta Parens, signis celebris, quam turba Fidelis, In Preamonstrato Fervida Monte colit. Coelitus allatam testentur ut astra Tabellam. In terram radys Sunt comitata Suis.*“

Sancta Parens, signis celebris, quam turba Fidelis
In Premonstrato Feruida Monte colit
Coelitus allatam testentur ut astra Tabellam
In terram radys Sunt comitata Suis

Troger Delincauit

Andreas et Joseph Schmutzer Sculpsit Viennae Austriae

K10. Paul Troger (delineavit.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Uctívání Panny Marie Svatokopecké*, 1732, *Sanctum Saeculare*, Olomouc, Vědecká knihovna.

7. Portrét Norberta Umlauffa

1732?

Plátno, olej

Historický sál na faře Navštívení Panny Marie na Sv. Kopečku

Norbert Umlauff (obr. č. K11), který převzal chod oslav korunovace, po svém zemřelém předchůdci Robertu Sanciovi. Umlauff je zde v tradičním biskupském oděvu premonstrátů. V ruce drží kvadrátek a levou rukou poukazuje na Milostný obraz, který spočívá na podušce. Portrét pořízený pravděpodobně před oslavami korunovace. Za Umlauffovým pravým ramenem, ve vyhrnuté draperii, je průhled na celý Svatý Kopeček se slavnostní bránou. Milostný obraz je položen na vyřezávaném rokajovém stole. Poduška zatěžuje vystavenou listinu, pravděpodobně s účtem a výdaji za celou slavnost. Autor obrazu není znám. Mohlo by jít o jednoho z místních malířů, či umělců, kteří se podíleli na výzdobě Sv. Kopečka. Podobný portrét se nachází v Kralicích na Hané⁷⁶, jde o tutéž ruku umělce, co zhotovil portrét na Svatém Kopečku. Pravděpodobně celek tvořil celou galerii významných osobností.

---

⁷⁶ Jakubec-Perůtka II 2010, s. 318.

8. Sanctum saeculare Marianum sive...

1732

Paul Troger

Mědiryt

Vědecká knihovna Olomouc

Inv. č.: III 34.424

Literatura: Goovaerts 1899-1900; Myšák 2007, s. 227-241;

Vorlová 1962, s. 79-135; Royt 1997, s. 59-73; Fiala J. -

Sobotková 1999, s. 61-79.

Grafika se nachází také v tisku *Enthronisticum parthenicum*. Její realizaci provedli opět bratři Josef a Andreas Schmutzerové ve své dílně ve Vídni (obr. č. K12), jak je uvedeno na spodní části grafiky. Ve spodní části grafiky je skrumáž alegorií, hledíc ke Svatému kopečku. Podle atributů je zde: Moudrost, Spravedlnost, Sochařství, Lékařství atd. Uprostřed grafiky je Svatý Kopeček a nad jeho tamburem umístěna na oblaku Panna Maria Svatokopecká. Pod oblakem se vznáší mluvící páska s textem: „*Annuntiate inter gentes Studia Ejus. Psal. 9 v. 12.*“. Madonu přidržují putti. Nad Madonou se vznáší Holubice Ducha Svatého, která ji celou ozařuje. Po stranách se vznáší na oblacích skupiny andělů, kteří hrají na nástroje a sledují celou scénu. Mezi protějšími stranami mraků je další mluvící páska s textem: „*Mirabilis Facta est Seventia tua ex me...*“. Nad páskou září už jen jediné slovo a to „*Jahve*“⁷⁷.

---

⁷⁷ JHVH (hebrejsky יהוה) jsou čtyři písmena (odtud pojmenování tetragrammaton, řecky τετραγράμματον), jimiž se v Tanachu (hebrejské bibli) označuje vlastní jméno Boží. Jelikož původní hebrejský text dochoval pouze tyto čtyři konsonanty, zatímco vokály nikoli, nelze původní výslovnost těchto čtyř písmen spolehlivě rekonstruovat. Židé a většina křesťanských církví vlastní jméno Boží raději nepoužívá jako výraz úcty vůči jménu Božímu. Naproti tomu například svědkové Jehovovi užívají vlastního jména jako projev důvěrného vztahu k Bohu.

Abbatem regnantem,
 epositi,
 o-retiſchenſis in Moravia.
 il Ovidius:
 a Vo Cata getas.
 l. 6.
 romannus
 adicij

res promotos VIII.
 ll.
 formatos XXI.
 e XLIV.
 X.
 es Theologi abſoluti;
 s exclusus.

r Pœnitentiarij,
 obſequijs,
 eſt
 in alia navi,
 int eos.
 tus:
 Dat Vr. (In Emblem.)
 in cœlis manet!
 onſtrato operarijs,
 ni circa Regione,
 ntem
 Cœlitum gloriam,
 cauſa falutis erit.
 niſeſta,
 lomœſtica.
 ſingula,
 ioſa modœſtia,
 ceret.
 dibus apponatur,
 etrahitur:
 ſeamus
 ere,
 is deficere.
 M.
 ncolumem;

fuo,
 leat,

tanx gloriam,
 nentum,
 Præmonſtratenſis

Bonas facite vias vestras, et Studia vestra
 et habitabo vobiscum in Loco isto Jerom. c. 1. v. 3
 Andreas & Joseph Schmutzer scul. Viennæ.

K12. Paul Troger (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Panna Maria Svatokopecká v houfu alegorií*, 1732, *Sanctum Saeculare...*, Olomouc, Vědecká knihovna.

9. Enthronisticum Parthenium

1733

Josef Winterhalder st., Ignác Zeidler, K.J. Haringer

Mědirytiny

Vědecká knihovna Olomouc

Inv. č.: III 34.847

Literatura: Dlabacž 1815, III, sl. 383-384; Musil 1992, frontispis; Pavlíček 2005, s. 56, obr. 42; Suchánek 2007, s. 242, obr. 97 (deatil); Opletová 2003.

Toto byla zřejmě první kresba Josefa Winterhaldera st., která se použila jako grafická předloha. Celou práci zhotovili Josef a Andreas Schmutzerové ve své dílně ve Vídni, kde byly zhotoveny ještě další dvě grafiky varianty *Vera effigies*, korunované svatokopecké Madony. Tato grafika byla použita jako frontispis *Enthronisticum parthenium sive gloria et honor neo-inauguratoe*. Tisk vyšel pod vedením olomouckého tiskaře Františka Antonína Hirnleho (1697-1758). Do této knihy byly vázány další rozsáhlé grafiky od J. Winterhaldera, které zachycují celý proces korunovace, výzdoby, slavobrán (obr. č. K8) atd. Dalším umělcem, který zde navrhl grafiky, byl Karel František Haringer (1686-1734). Tento umělec byl hlavním výtvarníkem na slavnostech. Vyhotovitel grafik byl Ignác Zeidler, pocházející z Uničova.

Frontispis *Enthronistica* je propracovanější. Celá grafika má neuvěřitelné detaily a nádherné měkké provedení všech linek. Existují dvě grafiky, jedna je menší a druhá, která je zmíněným frontispisem. Malá je o pětinu menší. Další vytištěné verze byly dokonce kolorovány, ale jen některé části.

Další grafikou, v *Enthronisticu*, je kompletní pohled na slavnostní architekturu (obr. č. K13. a K14.). Rytiny opět navrhli a zpracovávali K. J. Haringer, J. a A. Schmutzerovi.

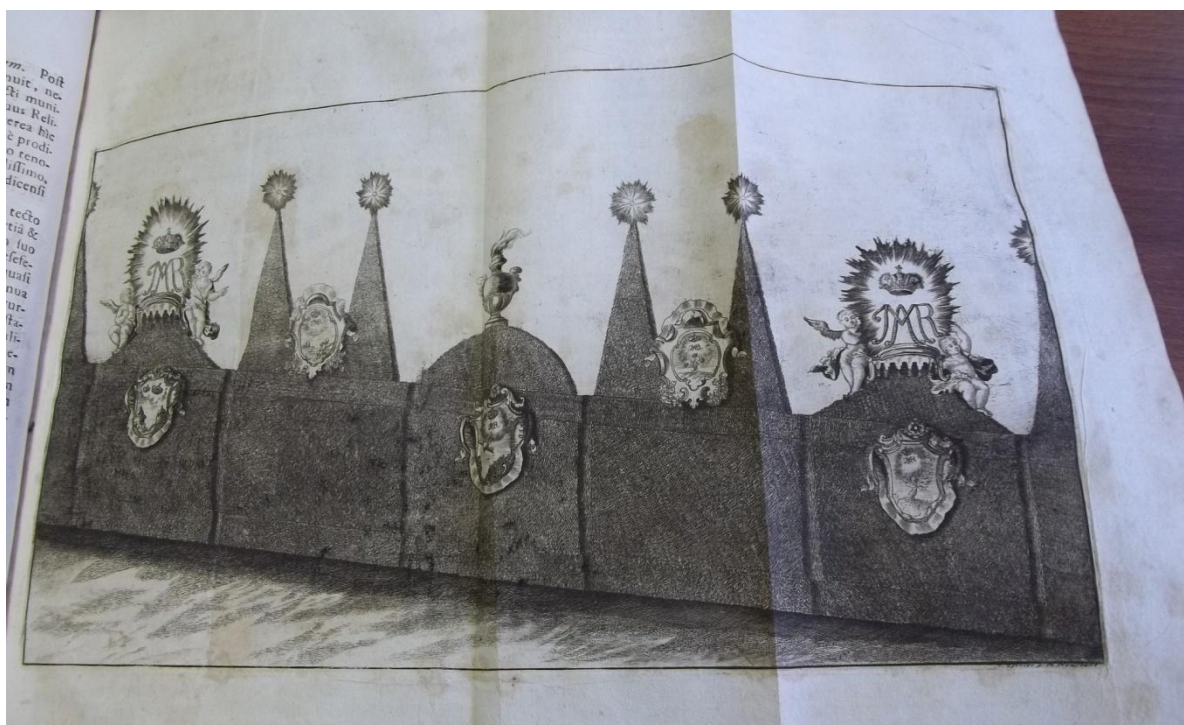
K13. K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Výzdoba Svatého Kopečka*, 1733, *Enthronisticum Parthenium*, Olomouc, Vědecká knihovna.

Ignác Zeidler byl opět vyhotovitelem grafiky. Konceptci celé výzdoby zpracoval Vavřinec Kayser. Celá koncepce spočívala na slavnostních branách, výzdobě a četné iluminace celého Sv. Kopečka.

Jako výzdoba sloužila i velká (obr. č. K15) kopie Milostného obrazu, nad kterým drželi andělé korunu. Umělec musel čerpat inspiraci z frontispisu od M. A. Lublinského, který se nachází v tisku z roku 1679 Mons Praemonstratus... Celá tato kompozice tvořila ústřední motiv efektní iluminace, ale před ní tvořila hlavní dominanci dvanácti metrová konstrukce slova „Maria“. Slovo Maria bylo korunováno a osvětleno šesti sty lampami.

Jediná zvláštnost je Moravská orlice, na které Panna Maria stojí. Ve svých drápech svírá draperii s textem a pohledem na Sv. Kopeček po korunovaci.

Text v překladu: *„Skutečný obraz P. Marie na hoře premonstrátské (doslova ukázaná, ve smyslu předurčená), Řeholníci kanovníků premonstrátských u Olomouce na Moravě ukázané od věků milostmi se slavnými zázraky“. „Svaté místo, jinak řečené Hora premonstrátská, ukázané zjevením P. Marie roku 1629. Do ještě nedokončené budovy byl přenesen svatý obraz s anděly, v podobě mladých poutníků za zpěvu, roku 1632. Roku 1633 byl vysvěcen první kostel 3. dubna. Roku 1645 byl vypálen švédským vojskem. Roku 1669 byly položeny základy většího kostela, který byl dokončen roku 1679 a vysvěcen 1. října. Byl po věky proslulý velkými shromážděními lidu kvůli různým milostem Uzdravení a jiným Dobrodiním a Zázrakům v beznadějných případech. Avšak od přinesení Svatého Obrazu světského roku 1732 měsíce srpna osmého dne osmidenními plnými odpustky povolenými od našeho nejsvětějšího pána Pana Klimenta XII. byla přeslavně ozdobena ve prospěch Svatého*

K14. K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerovi (sculpt.), *Výzdoba na Svatém Kopečku*, 1733, Enthronisticum Parthenium, Olomouc, Vědecká knihovna.

Stolce 710 přisedícími přísežnými a 96926 přijímajícími Nejsvětější Svátost a ještě týž Svatý Obraz na žádost urozeného a vznešeného knížete a kardinála svaté církve ze Schrattenbachu byla z přesvaté kapituly z města Vatikánu obdarována zlatými korunkami a 21. září za přítomnosti, takřka nespočetného zástupu lidu, velkolepě a slavně korunována." (Překlad Bořek Neškudla)⁷⁸

---

⁷⁸ Citace dle: Korunovaná Panna Marie Svatokopecká, Andreas a Joseph Schmutzerové podle Josefa Winterhaldera st. in: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura 1620-17802*. Katalog. Muzeum umění Olomouc - Arcidiecézní muzeum Olomouc. Olomouc 2010., s. 428.

10. Andrýskův slavnostní sál

1. pol. 18. stol.

Paul Troger, Jan Kryštof Handke

Plátno, olej

Historické sály ve farnosti Navštívení Panny Marie na Sv. Kopečku, Olomouc

Celý sál pokrývá bohatá výzdoba. Pověšené obrazy imitují gobelíny, na první pohled nerozeznatelné. Tyto imitace gobelínů s historií Svatého Kopečka namaloval Paul Troger⁷⁹. Sál se nachází v jižním křídle Sv. Kopečka. Na stropě je upevněn obraz od Jana Kryštofa Handkeho⁸⁰.

Jan Andrýsek klečící před svatokopeckou Madonou. (obr. č. K15) Námět častý v uměleckém znázornění. Andrýsek zde klečí před Madonou, která se zjevuje mezi stromy. Madona je obklopena září elipsovitého tvaru, která by mohla připomínat mandorlu. Andrýsek klečí před Madonou a ruce má sepjaty a modlí se. U jeho kolenou leží klobouk. Madona Andrýska ozařuje světlem, ovšem nemůžeme zcela prokázat, o jakou scénu se jedná. Jestli to má být „Andrýskův sen“, či ukázání místa, kde má mariánskou kapli vystavět. Z legend a tisků se dovídáme, že kolem byl sníh, tady po něm není ani památky.

Legendární objevení obrazu. Celá kaple se nám rozevívá jako vzdušný a volný prostor. Andělé s hlavičkami putti se účastní na této scéně zázračného přinesení obrazu do kaple. Podobnou scénu nám připomíná grafika z tisku *Enthronisticum*

---

⁷⁹ Paul Troger - (1698-1762) rakouský malíř, hlavní představitel pozdně barokního malířství. Zhotovoval hlavně fresky a malby v barokních a klášterních interiérech. Dochovala se nám po něm velká řada skic a návrhů. Maloval hlavně monumentální dynamické kompozice ve fiktivním prosvětlaném prostředí.

⁸⁰ Jan Kryštof Handke (1694-1774) - významný moravský barokní malíř. Dílo je vrcholně barokní a od roku 1740 již směřuje k rokoku. Podrobně se Handkemu věnoval prof. Milan Togner v knize: *Jan Kryštof Handke 1694-1774. Malířské dílo*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 1994.

..., či *Sanctum Saeculare*. Je zde možná souvislost, že se nechal Troger inspirovat.

K15. Paul Troger, *Zjevení Panny Marie Svatokopecké Janu Andriškovi*, 1. pol. 18. stol., Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček.

Svatý Norbert adorující Krista. (obr. č. K16. a K17.)

Rozměrné plátno, které nám zobrazuje Sv. Norberta⁸¹ pod Kristovým křížem. Sv. Norbert, jako zakladatel premonstrátů, je oděn do bílého roucha. Ruce má rozepjaté a svůj zrak směřuje ke Kristovu tělu. U nohou mu leží jeho poutní hůl a klobouk. Anděl vedle něj prstem poukazuje na Kristovy rány. Rozevlátá draperie se vznáší a vlní ve vzduchu. Na Norbertovo rameno klade ruku Naděje a druhou rukou objímá Kristův kříž. V pozadí je její atribut, kotva. Za Kristovým křížem je skupinka dvou putti, jež spoře oblečení do lehké tuniky pozorují scénu klečícího Norberta.

Na levé straně pozorujeme spícího muže pod stromem a nad ním Madonu svatokopeckou. Zřejmě se jedná o Andrýskův sen. Madona je opět v elipsovité záři. Ozářený kopec za jejími zády bude patrně Svatý Kopeček, ještě bez postavené baziliky. Pod Svatým Kopečkem je vidět premonstrátská rezidence Hradisko. V nebeské sféře se vznáší skupinka čtyř putti, kteří poukazují na událost Andrýskova snu.

Na straně pravé jsou dva poutníci adorující Kristův kříž. Oděni do klasického poutního oděvu, označeného atributem mořské mušle. Znak všech poutníků.

---

⁸¹ Sv. Norbert z Xantenu (1082-1134) je zakladatel řádu premonstrátů. Je znám svojí příhodou z roku 1115, kdy ho srazil blesk z koně na zem a uslyšel hlas, který ho káral za jeho dřívější život. Po této příhodě se z obyčejného podjáhna stal hluboký věřící, který na základě řehole Sv. Augustina založil řád premonstrátů.

K16. Jan Kryštof Handke, *Svatý Norbert adorující Krista*, 1. pol. 18. století, Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček.

K17. Jan Kryštof Handke, *Svatý Norbert adorující Krista*, 1. pol. 18. století, Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček.

11. Adorace Panny Marie Svatokopecké

Polovina 18. stol.

J. Klauber

Mědiryt

Literatura: Royt 1999, s. 241.

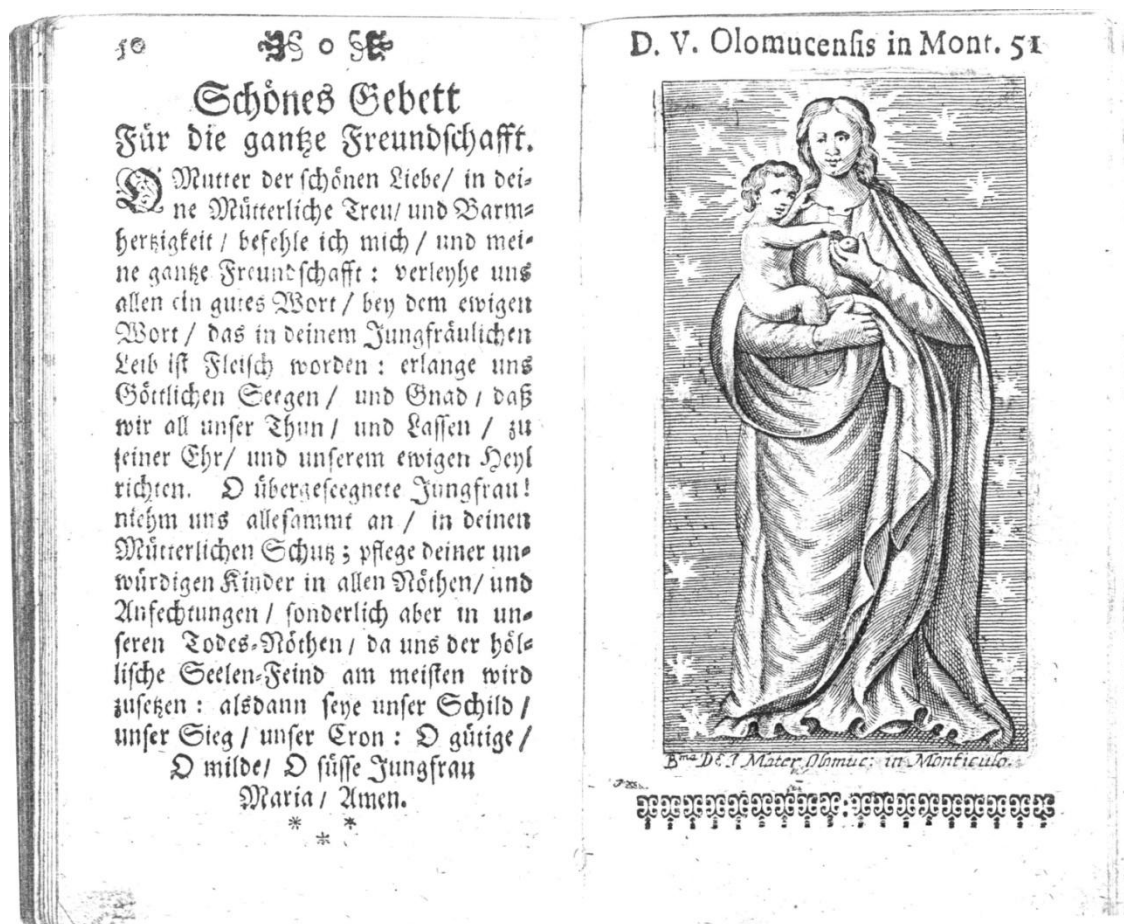
Oslava a adorace Madony Svatokopecké (obr. č. K18). Trojúhelníková kompozice, v jejímž středu je Madona Svatokopecká, kterou nesou andělé. Po Madonině pravé ruce je v oblacích Sv. Norbert zakladatel premonstrátů a po Madonině levé ruce je Boží oko, které osvětluje celý Sv. Kopeček. Pod Madoninýma nohama je shluk nemohoucích a poutníků, kteří prosí o uzdravení. V popředí je moravská orlice, která nese oválný štít. Na vrcholu je označení 13 f., což značí pravděpodobně 13 stranu (folio).

K18. J. Klauber, *Adorace Panny Marie Svatokopecké*, polovina 18. století.

12. Panna Maria Svatokopecká⁸²

Tisk obsahuje četné zobrazení všech typů Madon, podle lokálního kultu uctívání. Na každé straně byla zobrazena Madona (obr. č. K19) a k ní se vázala modlitba, na vedlejším foliu. Tisk vznikl patrně ještě před korunovací, neboť Madona s Ježíškem nemají na hlavách ještě korunky. Text je psaný německy.

K19. Panna Maria Svatokopecká.

⁸² Moje poděkování doktoru Martinu Pavlíčkovi za poskytnutí těchto folií s modlitbou a grafickým vyobrazením Panny Marie Svatokopecké.

Panna Marie Svatokopecká v barokním sochařství (Katalog)

1. Oltář Pannou Marií Svatokopeckou

1661

Vavřinec Lenk a Adam de Long

Dřevo, polychromie

Kostel svatého Petra a Pavla, Římskokatolická farnost Lichnov
(Ztraceno, či ukradeno)

V kostele byly dohromady tři oltáře. Zachoval se pouze jen hlavní oltář s obrazem od de Longa, kde jsou znázornění Sv. Petr a Pavel⁸³. Na bočním oltáři byla právě Madona Svatokopecká, která je podle slov faráře ztracená, či ji někdo odcizil. Dodnes se neví, kde se socha nachází.

2. Panna Marie Svatokopecká

1678

František Zürn st. (upravil Jiří Antonín Heinz)

Pískovec a plechové doplňky

Olomouc, Svatý Kopeček, průčelí

Literatura: Pavlíček 2012, s. 122-123

Průčelí Sv. Kopečka zdobí socha Panny Marie Svatokopecké od Františka Zürna st.⁸⁴ (obr. č. S1). Socha se nachází na průčelí, nad portálem, v nice, uprostřed dvou věží s hodinami. Pod ní je Mariagram provedený jako štukový reliéf v tympanonu. Socha vznikla roku 1678. Po korunovací obrazu roku 1732, sochu upravil Jiří Antonín Heinz. Jde o doplnění

---

⁸³ <http://www.lichnov.farnost.cz/nase-farnost/kostely-a-kaple/lichnov/>

⁸⁴ Pavlíček 2010, s. 122.

korunek a nezvyklého prvku, se kterým se nesetkáme na jiných vyobrazeních, a to je žezlo, které Madona drží ve své pravé ruce, kterou zároveň drží Ježíška. Hypotéza může být i taková, že si Heinz vzal inspiraci z Madony před Týnem. Socha je v nadživotní velikosti a je vyhotovená z pískovce.

Draperie je vcelku podobná původní předloze, i když trochu stylizovaná. Velká skrumáž draperie pod Mariinou pravicí je toho důkazem. Zürn opatřil Panně Marii na jejím šatě zdobený lem, který u Milostného obrazu chybí. Okem neviditelný detail, jsou Mariiny vlasy v pravé části niky, které jí spadají po plášti dolů.

S1. František Zürn st., Jiří Antonín Heinz (úpravy), *Panna Maria Svatokopecká*, 1678 (upraveno 1732), Olomouc, Svatý Kopeček, průčelí.

3. Vysoký reliéf Panny Marie Svatokopecké

1680

Dřevo, polychromie

Kostel Sv. archanděla Michaela a Sv. Barbory, Kozlovice

Literatura: Nепublikováno

Celý reliéfní obraz nám připomíná frontispis z tisku Mons Praemonstratus z roku 1679, což by rokem, kdy tento obraz vznikl, odpovídalo. Reliéf (obr. č. S2) byl darem od kněze Valentina ze Sv. Kopečka.

Obraz lemuje rokajové zdobení. Střed reliéfu zaujímá Milostný obraz ze Svatého Kopečka. Madona svatokopecká je zde zcela odlišně zbarvena, jak je tomu u původního Obrazu. Její šat má spíše nafialovělou skoro purpurovou barvu. Její chodidla jsou zde zcela odhalena a jsou viditelná. Okolo Madoniny a Ježíškovi hlavy jsou plamenné svatozáře a v levém i pravém rohu, jsou umístěny hvězdy. Rám, který lemuje svatokopecký obraz, je opět totožný s mnohými grafickými vyobrazeními.

Andělů na reliéfu je šest. Dva hlavní andělé, odění do zlaté draperie, přidržují Milostný obraz a korunu, která korunuje celý obraz. Ostatní andělé na reliéfu jsou okřídlené hlavy. Dvě v horních rozích a další dvě v dolní části u soklů, na nichž stojí andělé nesoucí obraz.

S2. Vysoký reliéf Panny Marie Svatokopecké, 1680, Kostel svatého archanděla Michaela a svaté Barbory, Kozlovice, Evangelijní strana vedle oltáře.

4. Sloup Panny Marie Svatokopecké

1689

Pískovec a kovové doplňky

Olomouc, Součást sloupů Křížové cesty na cestě ke Sv. Kopečku

Literatura: Nепublikováno

Sloup se sochou P. Marie se nachází v komplexu sloupů, které poutníka vedou ke Sv. Kopečku (obr. č. S3. a S4.). Nejvýše položený sloup z celé skupiny šesti sloupů. Na nízký stupeň je osazen hranolový podstavec, který je ukončený profilovanou římsou. Na přední straně je dekorován reliéfem se lví kůží, tlapami a akantovými listy. Reliéf samotný nese vytesaný datum 1689. Ovšem je zde i nápis: „1840/RENOV“, nápis označuje renovaci sloupu. Na soklu stojí dlouhý hladký sloup. Na vrcholu je hlavice korintského typu s několika zavěšenými festony.

Madona je běžně pojatá, bez větších odchylek od originálního Milostného obrazu. Korunky doplněny patrně po korunovací.

S3. *Sloup Panny Marie Svatokopecké*, 1689, Olomouc, Svatý Kopeček, Cesta k bazilice Navštívení Panny Marie.

S4. *Sloup Panny Marie Svatokopecké, 1689, Olomouc, Svatý Kopeček, Cesta k bazilice Navštívení Panny Marie.*

5. Socha Panny Marie Svatokopecké

1723

Pískovec

Pavlovice u Přerova

Literatura: Nепublikováno

Socha se nachází u silnice, patrně tady vedla jedna z poutních cest na Svatý Kopeček (obr. č. S5). Socha nese na soklu nápis: „+V Delpara VIrgoora pronobIs nVnC a praCIpVe hor-MarIs nostur“. Písmena na některých místech jsou velmi špatně čitelná. Na zadní straně soklu je také nápis, který byl původně namalován bílou barvou, ale po čase vybledl a je špatně čitelný.

Socha Panny Marie, která drží Ježíška, se drží věrně originálu, ale i zde nalezneme jemné rozdíly. Není zde příliš velkých stylizací. Marie i s Ježíškem působí velmi robustním dojmem. Ruce Panny Marie, které jsou na původním reliéfu naznačené, jsou velmi silné, až otlé.

Oba nesou na hlavách koruny. I u této práce se nachází jemný náznak chodidla, které se dostává do popředí zespod Mariina šatu.

Socha byla dokončena roku 1723. Koruny jsou odlišné. Je zcela na místě si položit otázku, jestli koruny byly zhotoveny na soše roku 1723, kdy se vědělo, že bude roku 1732 korunovace, či byly doplněny až po ní?

S5. *Socha Panny Marie Svatokopecké, 1723, Pavlovice u Přerova.*

6. Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké

1724

Johann Sturmer

Pískovec a mramorový doplněk

Olomouc - Chválkovice

Literatura: Nепublikováno

Sousoší bylo dříve součástí poutní aleje vedoucí na klášter Hradisko u Olomouce. Dnes se nachází u silnice ve Chválkovicích. Sousoší je dnes, až na uraženou ruku poutníka, ve velmi zachovalém stavu. Sochy samotné stojí na dvou rozdílně velkých kamenných hranolových podstavcích. Tyto podstavce dohromady spojuje kamenná zídka. Anděl na podstavci je vyzdvižen nad poutníka, který na něj vzhlíží ze spodu (foto č. 21. a 22.). Každý podstavec má profilovanou římsu. Dole je vše odstupňováno dvěma schody. Na zídce mezi andělem a poutníkem se nachází deska z bílého mramoru, do které je vytesán nápis : "Pospíchejte věrní poutníčkové/ ve vši důvěře k laskavé matce Boží./přeneseno o jubileu sv. Metoda." Deska je chronogramem, který nám dává rok 1885.

Postava anděla je v kontrapostu, s hlavou natočenou směrem k poutníkovi. Ve výši své hlavy drží v rukou desku s reliéfem Madony Svatokopecké. Poutník je v pokleku a vztahuje ruku k andělovi. Poutník sám je oblečen do cestovního šatu se znakem poutníků. Okolo pasu má uvázaný růženec, který splývá se záhyby na šatu. Nohy má omotané onucemi. Přes levé rameno přehozený klobouk. Plášť se stáčí kolem jeho levé nohy. V uražené ruce mohl svírat poutní hůl.

Vše naznačuje jistou ruku Johanna Sturmera. Tváře oválně podané s kroučícími se vlasy. Měkce podaný plášť. Šat anděla musí evokovat sochy andělů na slavném mostě Ponte Sant Angelo. Na konci 60. let 17. stol. je navrhl Gianlorenzo Bernini a pomocí svých spolupracovníků⁸⁵ je realizoval. Sám Bernini vytesal jen dvě sochy andělů. Je to anděl s trnovou korunou a anděl se sloupem, u kterého byl Kristus bičován⁸⁶. Všichni andělé nesou „Arma christi“⁸⁷.

Samotné sousoší je údajně navrženo Baldassarem Fontanou.

Sousoší patří k jednomu z mnohých zastavení poutníků na Sv. Kopeček. Samotní věřící měli podle knížky „Mons Praemonstratus“ u každé takové sochy pokleknout a modlit se a rozjímat nad utrpením Krista.

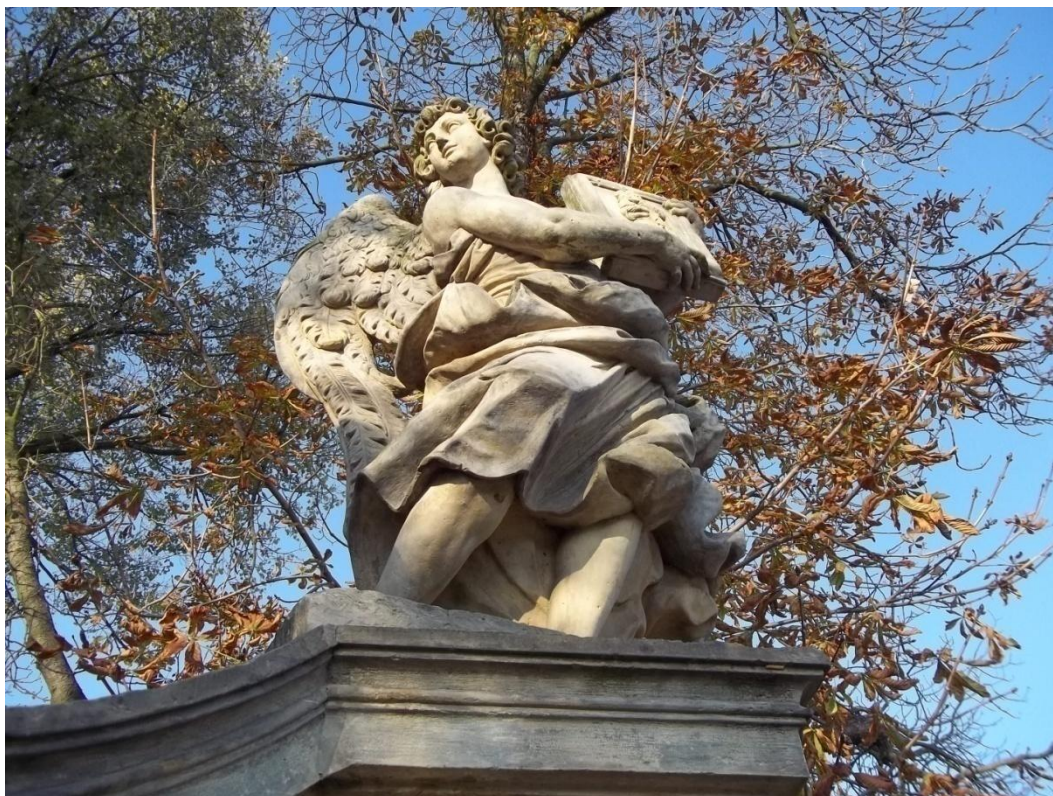
⁸⁵ Antonio Raggi, Ercole Ferrata a Domenico Guidi

⁸⁶ Sochy jsou dnes umístěny v kostele Sant Andrea delle Fratte

⁸⁷ „Atributy Kristova umučení“

S6. Johann Sturmer, *Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké*, 1724, Olomouc, Chválkovice.

S7. Johann Sturmer, *Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké*, Olomouc, Chválkovice.

7. Alegorie Štědrosti

Josef Winterhalder st.

1731-1732

Pískovec

Olomouc, Průčelí Navštívení Panny Marie Sv. Kopeček

Literatura: Pavlíček 2005, s. 55

Socha pochází od Josefa Winterhaldera st., kdy i přes svoji vytíženost se svým bratrem, uzavírá smlouvu s opatem Sanciem, na vyzdobení portálu Sv. Kopečku (foto č. 19). Smlouvu uzavřeli roku 1731 ještě před korunovací Milostného obrazu. Bratři dodali trojici ženských alegorií na supraporty, které projektoval roku 1669 Giovanni Pietro Tencalla. Jednalo se o alegorie: Štědrosti, Naděje a Fámy. Alegorie Štědrosti, se svým rohem hojnosti a přidržující kartuš s motivem Madony Svatokopecké. Skulptura vznikla v rozmezí let 1731-1732.

Alegorie zde působí jako „Ohlašovatelka mariánské slávy“⁸⁸. A vše souviselo s nadcházejícími oslavami korunovace Milostného obrazu. Sousoší alegorií od bratrů Winterhalderových se pak objevilo na četných grafických vyobrazeních. A máme je doloženy od bratrů Josefa a Andrese Schmutzerových.

Zde se Winterhalder, jak píše Pavlíček ve své práci, v případě sochy Štědrost „zřetelně obrátil k Donnerovým pracím all'antica, když v jejich duchu traktoval spodní šat této alegorie.“⁸⁹

---

⁸⁸ Pavlíček 2005, s. 56.

⁸⁹ Ibidem, s. 58.

S8. Josef Winterhalder st., *Alegorie Štědrosti*, 1731-1732, Olomouc, Svatý Kopeček, průčelí.

8. Obraz Panny Marie Svatokopecké

1732-1740?

Dřevo, polychromie, postříbřený kov

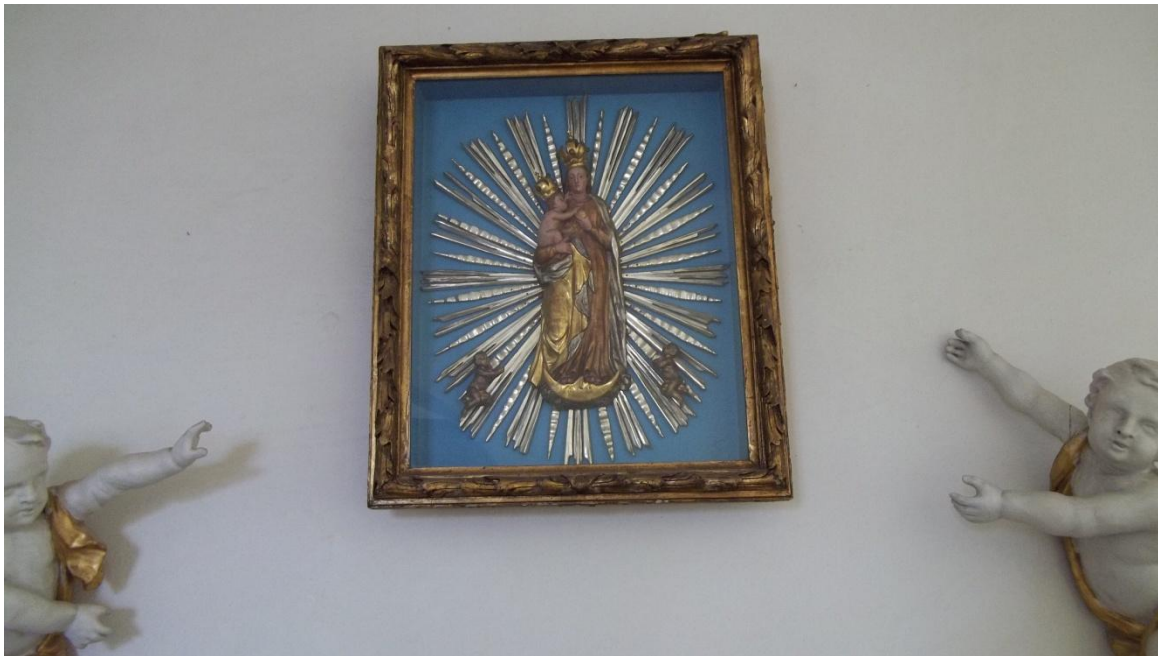
Olomouc, fara na Svatém Kopečku

Literatura: Nepublikováno

Obraz zhotovený pro osobní účely objednavatele (obr. č. S9). Zdobený rám, který je potažen rostlinnou výzdobou připomínající dubové listy. Uvnitř zaskleného rámu se nachází Madona Svatokopecká ve stříbrné, plamenné záři. V dolní polovině u jejích nohou se nacházejí dva adorující putti, kteří jsou kovově zbarveni.

Celý reliéf působí na diváka dílensky lidovějším dojmem. Korunky na hlavách Ježíška a Madony, jsou značně stylisticky zjednodušeny. Pravou ruku, na které nese Ježíška, má příliš nízko, anatomicky nepřesnou. Draperie se ani zde nijak podstatně neliší od originálu.

Jedinou výjimkou je měsíc, na kterém Madona stojí.

S9. *Obraz Panny Marie Svatokopecké, 1732-1740, Olomouc, fara na Svatém Kopečku.*

9. Schránka s motivem Panny Marie Svatokopecké

1732-1735?

Dřevo, kovové doplňky, polychromie

Olomouc, Andrýskův slavnostní sál na Svatém Kopečku

Literatura: Nepublikováno

Není známo, co se ve skříňce ukrývalo. Připomíná námět frontispisu z tisku *Continuato gratiarum*, ale také jde o dřevěnou repliku baldachýnu z hlavního oltáře (obr. č. S10). Tady se nechal řezbář pravděpodobně inspirovat. Dvířka, která jsou jištěná zámkem, nesou motiv Madony Svatokopecké, jsou celá pozlacená. Milostný obraz obklopuje draperie se zlatými třásněmi. Nad obrazem se vznáší Holubice Ducha Svatého. Celá schránka je završena baldachýnem, s vegetabilní ornamentikou, ze kterého ční ozářený medailon s Mariagramem.

S10. *Schránka s motivem Panny Marie Svatokopecké, 1732-1735?,
Olomouc, Svatý Kopeček, Andrýskův sál.*

10. Čtyři postříbřené reliéfy – Sv. Kopeček

1734-1739

Josef Winterhalder st. a Johann Josef Wirth

Postříbřený plech

Olomouc, Svatý Kopeček – presbytář, epištolní i evangelijní strana

Literatura: Jakubec-Perůtka II. 2010, s. 203; Suchánek 2007, s. 225-226; Pavlíček 2005, s. 61-62.

Umělci přicházejí na Sv. Kopeček roku 1734⁹⁰, kdy nám kroniky říkají, že přišli sem za účelem „úpravy oltáře“. Úpravou se myslelo umístění těchto čtyř postříbřených reliéfů (obrazů).

První z nich vypráví příběh, jak měšťanu Andrýskovi v lesích Madona ukazuje, kde má postavit jí zasvěcenou kapli (foto č. 26). Máme zde scénu, kde Andrýsek klopytá přes kořeny stromů a Madona se vznáší na obláčku, který přidrží andělé. Již tu není kůň, kterého podle pověsti Andrýsek měl, ale je tam zcela sám.

Druhý z obrazů představuje už postavenou kapli, kde se odehrává legendární přinesení obrazu na oltář (foto č. 23). Na oltáři jsou dva andělé, kteří nesou obraz, jsou zahalení v mračném oparu. Pod oltářem se ve zvláštním pokleku nalézá poustevník, který měl kapli v tuto chvíli na starosti. Byl to poustevník Sigar.

Třetí reliéf nám znázorňuje Madonu jako ochranitelku poutníků a potřebných (foto č. 25). Madona schovává chudáka a poutníka pod svůj plášť. Celá je oděná do záře a za ní se nachází scenérie baziliky na Sv. Kopečku. Motiv samostatný je

---

⁹⁰ Jakubec-Perůtka II. 2010, s. 203.

dosti zvláštní, protože Madona Svatokopecká má být Královnou Moravy. Za to Madona Hostýnská má být Ochránitelkou Moravy. Zvláštní promísení ikonografických vlastností Madon na Moravě. Vzal si umělec inspiraci od Madony svatohostýnské? Motiv Madony svatohostýnské je znám od počátku jako výjev na reliéfu⁹¹.

Čtvrtý výjev znázorňuje nešťastnou příhodu, a to zapálení celé kaple (foto č. 24). Nešťastná událost je z roku 1645, kdy Olomouc okupovali Švédové. Jeden z vojáků hodil do kaple zapálený smolný věnec. Znázornění původní kaple zachycená z paměti lidí, či kreseb. Její pravou polygonální kapli již zachvátily plameny a Madona se vznáší v oblacích nesená anděly v levém horním rohu.

S11. Josef Winterhlader st. (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Andrýskovi se zjevuje Panna Marie Svatokopecká*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček.

⁹¹ Motiv, kdy Madona má roztáhlý svůj plášť a schovává pod něj všechny věřící. Toto byl původní motiv Madony svatohostýnské, později byl zničen. Zničen byl roku 1622 a nový motiv Madony s Ježíškem, který svírá svazek blesků je znám od roku 1655, kdy hraběnka Rottalová nechává zhotovit toto nové vyobrazení.

S12. Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Objevení obrazu na oltáři v kapli*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček.

S13. Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Panna Maria Svatokopecká uzdravuje nemocné*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček.

S14. Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Kaple zapálená Švédy*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček.

11. Sloup Panny Marie Svatokopecké

1738

Pískovec (Kovový doplněk ve formě lucerny)

Lazníky

Literatura: Nepublikováno

Sloup v obci Lazníky stojí od roku 1738, letopočet je vytesán na soklu (obr. č. S15). Celkový nápis: „*C.M.G.P. 1738 Zdravas Maria!*“. Autor je neznámý a donátorem je rod Podstatských - Lichtenštejnů, jejichž erb je vytesán nad nápisem a datací sloupu.

Sloup se skládá ze sochy drobné velikosti, hlavice je korintského slohu, dříku a soklu.

Socha na vrcholu představuje klasickou formu Marie Svatokopecké. Hlavice pod sochou nese voluty, květinovou výzdobu a akantové listy. Sokl má čtvercový půdorys a od sloupu ho dělí odstupňovaná římsa.

S15. *Sloup Panny Marie Svatokopecké, 1738, Lazníky.*

12. Hlavní oltář s reliéfem Panny Marie Svatokopecké

1739

Opuka?, pískovec?

Želiv, Kostel Narození Panny Marie

O kostel Narození Panny Marie se starají premonstráti, velcí mariánští ctitelé. Roku 1739 věnoval tomuto kostelu Robert Umlauff⁹² repliku Milostného obrazu ze Sv. Kopečka (obr. č. S16). Tímto datem byly posíleny poutě do želivského kostela. Replika Madony je totožná jako na Sv. Kopečku.⁹³

S16. *Reliéf Panny Marie Svatokopecké, 1739, Želiv, Kostel Narození Panny Marie, hlavní oltář.*

⁹² Charouz 2008, s.2.

⁹³ Bohužel se mi nepodařilo navázat kontakt s tímto kostelem, a proto musím zde uvést fotografii celého oltáře z internetových zdrojů.

13. Oltář s Pannou Marií Svatokopeckou⁹⁴

První polovina čtyřicátých let 18. stol.

Ondřej Zahner - dílna

Dřevo, polychromie

Olomouc, Římskokatolická farnost Sv. Michala Olomouc

Literatura: Jemelková-Zápalková 2009, č. kat. I.18, s.81.;

Jakubec-Perůtka 2010 II., s. 197

Oltář restauroval v letech 2009-2010 Alois Póč. Původně umístěný v bazilice Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku.

Oltář je poprvé zachycen na fotografii z roku 1932⁹⁵, v inventáři Sv. Kopečka. Torzo oltáře sloužilo pro osobní devoci. O jeho přenesení do kostela Sv. Michala mohlo dojít ve třetí čtvrtině 20. stol. Z majetku proboštství, či premonstrátské kanonie na Hradisku pocházelo také klekátko s motivem Panny Marie Svatokopecké, ale to je dnes bohužel nezvěstné. Mělo se jednat o realizaci z roku 1765 vytvořené Josefem Wessenbergem.⁹⁶

Zlacený rám byl (obr. č. S17) součástí většího celku. Je tvořený z mistrně vyřezávaných motivů módního rokajového ornamentu, který je propojen andělskými křídly. Uprostřed se nachází prosklená skříňka s reliéfem Madony Svatokopecké. Madona je osazena ve svatozáři a pod ní měla být umístěna schránka pro relikvie. Tam, kde měla být umístěna schránka s relikviemi, je uzpůsobeno místo a zpracování rámu ze zadní strany. Po stranách na volutových podstavcích jsou umístěni andělé adoranti. Vše je propojeno s platformou celého rámu. Volutové podstavce nesou známky iluzivního mramorování. Andělé samotní jsou variací na dílo ze soukromé sbírky

---

⁹⁴ Fotografii jsem nemohl pořídit, neboť oltář je rozložen v depozitáři Arcidiecézního muzea.

⁹⁵ Jakubec-Perůtka 2010, s. 207.

⁹⁶ Ibidem, s.197.

olomouckého sochaře Ondřeje Zahnera. Oltář, si zachovává svoji vysokou uměleckou, řemeslnou a stylovou jednotu. Tyto znaky byly vždy pro Zahnerova díla charakteristická.

S17. Ondřej Zahner-dílno, *Oltář s Pannou Marií Svatokopeckou*, První polovina 40. let, Olomouc, kostel svatého Michala.

14. Nika s Pannou Marií Svatokopeckou⁹⁷

1745

Freska, polychromováno, pískovec či štuk?

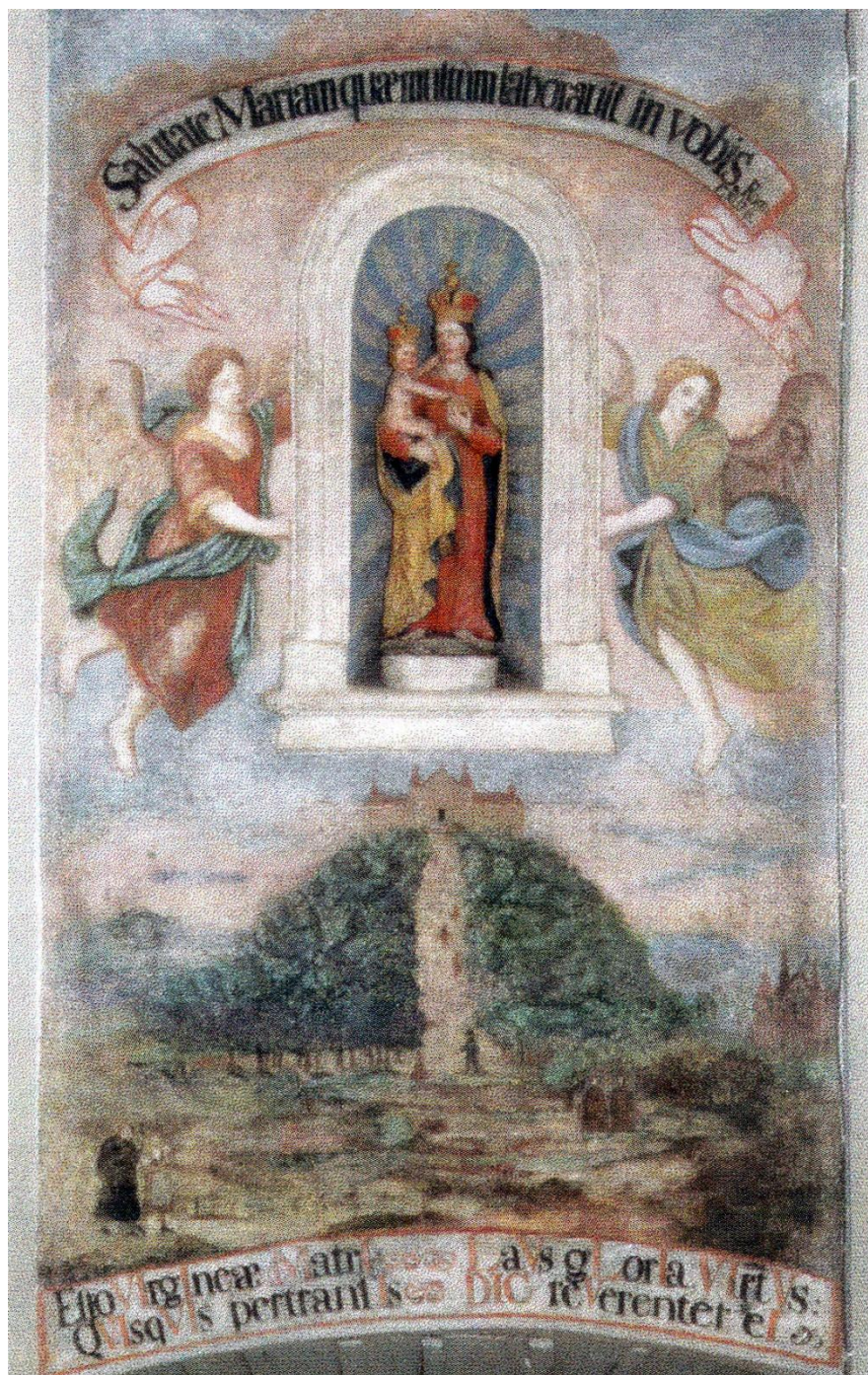
Kapucínský klášter, Opočno

Literatura: Nепublikováno

Na celkovém typu Madony Svatokopecké se tady nic nemění. Kromě odhalených chodidel, nevybočuje ničím z řady jejích nápodob (obr. č. S18). Je umístěna v nice, kterou drží namalovaní andělé. Nad Madonou se vznáší páska, která nese nápis: „*Salutate Mariam quae multum laborait in vobis*“. Již z mnoha grafik známe toto rozmístění nebo tento typ Madony Svatokopecké, jež se vznáší nad Sv. Kopečkem a adorují ji andělé, či poutníci. Pod jejíma nohama se nachází Svatý Kopeček. Svatý Kopeček je zde cílem mnoha poutníků, kteří procházejí vykáceným koridorem k bazilice. Celá malba je ukončena chronogramem: „*Efto VIrgInear MatrI LaVs gLorIa VIrt Vs: QVIsqVIs pertrantIs DIC reVerente eI.*“

---

⁹⁷ Musím bohužel uvést fotografii v horším stavu, protože jsem neměl lepší po ruce a děkuji za ni doktoru Martinu Pavlíčkovi.

S18. *Nika s Pannou Marií Svatokopeckou*, 1745, Opočno, klášter kapucínů.

15. Domáci oltářík

Polovina 18. stol.

Dřevo, polychromie

Olomouc, Vlastivědné muzeum

Inv. č.: VMO E 22 385

Literatura: Jakubec-Perůtka II 2010, s. 207.

Panna Marie Svatokopecká (obr. č. S19) stojí ve zlaté mandorle, která je zde dvojité. Na hlavách s Ježíškem mají zlaté korunky. P. Marie stojí na Moravské orlici červeno-bíle šachované. Soška i svatozáře jsou potažené šepsem. Vlasy a plášť jsou pozlacené. Plášť je purpurově zbarven a stěny skříňky jsou vyplněny kovovou zlatenou krajkou.

S19. *Domáci oltářík*, Polovina 18. století, Olomouc, Vlastivědné muzeum.

16. Sloup s Pannou Marií Svatokopeckou⁹⁸

1756-1757?

Pískovec, lité teraco

Albrechtičky

Celková výška sloupu je 485 cm, výška sochy je 90 cm. Panna Marie je v podživotní velikosti (obr. č. S20). Hlava Madony a Ježíška zdobí koruny. Pod sochou se nachází bohatě zdobená hlavice s akantovými listy a čtyřmi volutami. Sloupek je hladký a štíhlý s jednoduchou rotační patkou. Sloupek a socha jsou z odlišných materiálů. „*Sloup byl převezen ze stavby mošnovského letiště, kde stával vpravo u zrušené silnice z Mošnova do Albrechtiček.*“⁹⁹ Při převozu této památky došlo k poškození a tak musel být sloupek nahrazen novým.

Spodní část je sestavena z komolého kuželovitého podstavce a horní profilovanou rotační římsou a spodního rotačního soklu, který má kruhový půdorys. Oba tyto prvky jsou předimenzované, oproti soše na vrcholku a štíhlému sloupku.

---

⁹⁸ Moje poděkování panu starostovi Albrechtiček Ing. Miroslavu Čeganovi za poskytnutí dokumentace o tomto sloupu.

⁹⁹ Jakub Gajda, Restaurátorská zpráva – Mariánský sloupek v Albrechtičkách, Ostrava-Poruba 2011. s. 4.

S20. *Sloup s Pannou Marií Svatokopeckou, 1756-1757?,
Albrechtičky.*

17. Anděl s obrazem Panny Marie Svatokopecké¹⁰⁰

60. léta 18. stol.

Jan Schubert

Štuk

Klášterní kostel Milosrdných bratří sv. Jana Nepomuckého,
Prostějov

Socha se nachází nad vstupem do křížové chodby kláštera. Anděl drží v ruce obraz Panny Marie Svatokopecké, je oděný do bohaté draperie s lineárními záhyby. Jeho mírně skloněná hlava se dívá směrem k oltáři. Na levé straně je opřena socha světce, kterého ani kolegyně Hrčková¹⁰¹ nedokázala identifikovat. Tato postava je oděna do šlechtického roucha s bohatým límcem. Má střapce u pasu a je obutá do vojenských bot se zlacenou ozdobou nad kolenem. V levé ruce svírá knihu s nápisem: „DIC/VIARI/F..“. Na opačné straně se nachází Sv. Kazimír Jagellonský v polském kroji, opásaný šavlí. Ve svých rukou svírá polštářek se svatoštěpánskou korunou.

18. Panna Marie Svatokopecká¹⁰²

1764

Johann Bergmann

Slonovina

Brno, Sběrka muzea města Brna

Inv. č.: 50 280

Literatura: Suchánek 2007, s. 272-273.

---

¹⁰⁰ K této katalogové položce nemám fotografie. Žádost o fotodokumentaci mi byla zamítnuta.

¹⁰¹ Michaela Hrčková, Jan Schubert, Diplomová práce, Olomouc 2012, s. 92.

¹⁰² Moje poděkování paní Janě Svobodové z Muzea města Brna za poskytnutí fotografie.

Příklad práce ve slonovině (obr. č. S21). Výška slonovinového reliéfu je 24 cm. Jednalo se o přímou objednávku zhotovenou jako luxusní devocionálie. Bergmann byl činný v Olomouci v letech 1748-1758 a nadále pak v Brně v letech 1763-1787. Při jeho práci v Olomouci, realizoval zakázky hlavně pro hradiské premonstráty. Hlavně se o něm zmiňuje Cerroni, který si vážil jeho sochařského umu v pracích ze slonoviny a alabastru.¹⁰³

Sám reliéf je signován: „*Johannes Bergman fecit. Brunae 1764*“¹⁰⁴. Madona s Ježíškem jsou tady bez korunek. Od původního reliéfu má Madona obnažená chodidla, která vystupují zpod pláště. Pod jejíma nohama se vznášejí okřídlené hlavy andělů.

---

¹⁰³Suchánek 2007, s. 272-273.

¹⁰⁴Jakubec-Perůtka 2010, s. 207.

S21. Johann Bergman, *Panna Maria Svatokopecká*, 1764, Brno, Sbirka muzea města Brna.

Závěr

Byl bych rád, kdyby touto prací se dostala Panna Maria Svatokopecká do většího podvědomí, kterého si určitě zaslouží! Přál bych si, aby se o ni začalo zajímat široké okolí a samozřejmě badatelé. Sochařských nápodob bude existovat určitě více, než jsem stačil nashromáždit v této práci, neboť jsem se setkal v široké škále knih, že u této Madony bylo označení pouze jako: „*Immaculata, Madona s Ježíškem, či Bohorodička*“.

Panna Maria Svatokopecká se zobrazovala po roce 1732 nejčastěji s korunkami. Odpovídá tomu četné množství grafik a soch. Korunky a jiné doplňky často se osazovaly až druhotně, když už samotná socha stála. U soch bývá rok často uveden na soklu, či v archivních zápisech, kdy ještě ke korunovací nedošlo a přesto Panna Maria s Ježíkem mají korunky.

Za dlouhou řadu let od legendárního nalezení Milostného obrazu, navštívilo Sv. Kopeček nespočet poutníků, aby se pomodlili, či vzdali hold Panně Marii Svatokopecké. Kult Panny Marie Svatokopecké zasahuje Moravu a samozřejmě premonstrátské kostely a kláštery, i když i tady jsou jisté výjimky. Její sláva trvá a bude trvat nadále ve svatostánku, který je vybudován nejlepšími umělci barokní Olomouce.

Seznam obrazové přílohy

1. Obr. 1 - *Reliéf Panny Marie Svatokopecké, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: Majetek Svatého Kopečku.*
2. Obr. 2 - *Sádrový odlitek svatokopeckého reliéfu, Olomouc, fara na Svatém Kopečku, foto: autor.*
3. Obr. 3 - Martin Antonín Lublinský (delin.), Tscherning (sculpt.), *Zázračné objevení svatokopeckého reliéfu, 1680, Mons Praemonstratus, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.*
4. Obr. 4 - Fra Angelico, *Madonna della Stella, 1430-1434, Muzeum svatého Marka, Florencie, foto: <http://uploads2.wikipaintings.org/images/fra-angelico/madonna-of-the-star.jpg>.*
5. Obr. 5 - Andrea della Robbia, *Madona s dítětem, 1460, Arezzo, kostel Santa Maria della Fraternita, hlavní oltář, foto: <http://www.atlantedellarteitaliana.it/immagine/00016/106470P392AU17130.jpg>.*
6. Obr. 6 - Johann Sturmer, Jan Jiří Schauberger, Josef a Michal Winterhalderovi, Mikuláš Ferdinand Indegrentz, *Hlavní oltář, 1722-1732, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: autor.*
7. Obr. 7 - Baldassare Fontana (inv.), K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Hlavní oltář na Svatém Kopečku, 1733, Olomouc, Enthronisticum Parthenium, Vědecká knihovna Olomouc, foto: autor.*
8. Obr. 8 - K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Ohňostroje a "kunstovní" osvětlení Svatého Kopečku, 1733, Olomouc, Enthronisticum Parthenium, Vědecká knihovna Olomouc, foto: autor.*
9. Obr. K1 - Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Frontispis s Pannou Marií Svatokopeckou, Mons Praemonstratus, 1680, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: Vědecká knihovna Olomouc.*
10. Obr. K2 - Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Andrýskův sen, 1680, Mons*

Praemonstratus, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: Martin Pavlíček.

11. Obr. K3 - Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Uctívání Svatokopeckého reliéfu*, 1680, *Mons Praemonstratus*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: Martin Pavlíček.

12. Obr. K4 - Martin Antonín Lublinský (delin.), David Tscherning (sculpt.), *Interiér baziliky na Svatém Kopečku*, 1680, *Mons Praemonstratus*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: Martin Pavlíček.

13. Obr. K5 - Martin Antonín Lublinská (delin.), Bartholomäus Kilian (sculpt.), *Svatá Pavlína, patronka proti moru v Olomouci*, 1681, Varšava, Muzeum Narodowe, foto: Petra Zelenková.

14. Obr. K6 - Dionyssius Strauss (delin.), Phillipp Jacob Leidenhoffer (sculpt.), 1698, *Amandus Hermann, Ethica sacra...Herbipoli*, Strahov-Praha, Knihovna královské kanonie premonstrátů, foto: Petra Zelenková.

15. Obr. K7 - F. A. Dietell, *Milostný obraz Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: Vědecká knihovna Olomouc.

16. Obr. K8 - F. A. Dietell, *Milostný obraz Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.

17. Obr. K9 - F. A. Dietell, *Zázrak Panny Marie Svatokopecké*, 1711, *Continuato Gratiarum*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.

18. Obr. K10 - Paul Troger (delineavit.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Zázračné nalezení, či adorace Panny Marie Svatokopecké*, 1732, *Sanctum Saeculare*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.

19. Obr. K11 - Norbert Umlauff, 1732?, Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček, foto: autor.

20. Obr. K12 - Paul Troger (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), 1732, *Sanctum Saeculare...*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.

21. Obr. K13 - K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerové (sculpt.), *Výzdoba Svatého Kopečka*, 1733, *Enthronisticum Parthenium*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.
22. Obr. K14 - K. J. Haringer (delin.), Josef a Andreas Schmutzerovi (sculpt.) *Výzdoba na Svatém Kopečku*, 1733, *Enthronisticum Parthenium*, Olomouc, Vědecká knihovna, foto: autor.
23. Obr. K15 - Paul Troger, *Zjevení Panny Marie Svatokopecké Janu Andrýskovi*, 1. pol. 18. stol., Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček, foto: autor.
24. Obr. K16 - Jan Kryštof Handke, *Svatý Norbert adoruje Krista*, 1. pol. 18. století, Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček, foto: autor.
25. Obr. K17 - Jan Kryštof Handke, *Svatý Norbert adoruje Krista*, 1. pol. 18. století, Olomouc, Historické sály, Svatý Kopeček, foto: autor.
26. Obr. K18 - J. Klauber, *Adorace Panny Marie Svatokopecké*, polovina 18. století, foto: Jan Royt.
27. Obr. K19 - *Panna Maria Svatokopecká*, foto: Martin Pavlíček.
28. Obr. S1 - František Zürn st., Jiří Antonín Heinz (úpravy), *Panna Maria Svatokopecká*, 1678 (upraveno 1732), Olomouc, Svatý Kopeček, průčelí, foto: autor.
29. Obr. S2 - *Vysoký reliéf Panny Marie Svatokopecké*, 1680, Kostel svatého archanděla Michaela a svaté Barbory, Kozlovice, Evangelijní strana vedle oltáře, foto: autor.
30. Obr. S3 - *Sloup Panny Marie Svatokopecké*, 1689, Olomouc, Svatý Kopeček, Cesta k bazilice Navštívení Panny Marie, foto: autor.
31. Obr. S4 - *Sloup Panny Marie Svatokopecké*, 1689, Olomouc, Svatý Kopeček, Cesta k bazilice Navštívení Panny Marie, foto: autor.
32. Obr. S5 - *Socha Panny Marie Svatokopecké*, 1723, Pavlovice u Přerova, foto: autor.

33. Obr. S6 - Johann Sturmer, *Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké*, 1724, Olomouc, Chválkovice, foto: autor.
34. Obr. S7 - Johann Sturmer, *Sousoší poutníka a anděla s Milostným obrazem Panny Marie Svatokopecké*, Olomouc, Chválkovice, foto: autor.
35. Obr. S8 - Josef Winterhalder st., *Alegorie Štědrosti*, 1731-1732, Olomouc, Svatý Kopeček, průčelí, foto: autor.
36. Obr. S9 - *Obraz Panny Marie Svatokopecké*, 1732-1740, Olomouc, fara na Svatém Kopečku, foto: autor.
37. Obr. S10 - *Schránka s motivem Panny Marie Svatokopecké*, 1732-1735?, Olomouc, Svatý Kopeček, Andrýskův sál, foto: autor.
38. Obr. S11 - S11. Josef Winterhlader st. (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Andrýskovi se zjevuje Panna Marie Svatokopecká*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: autor.
39. Obr. S12 - Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Objevení obrazu na oltáři v kapli*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: autor.
40. Obr. S13 - Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Panna Maria Svatokopecká uzdravuje nemocné*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: autor.
41. Obr. S14 - Josef Winterhalder st (delin.), Johann Josef Wirth (sculpt.), *Kaple zapálená Švédy*, 1734-1739, Olomouc, Svatý Kopeček, foto: autor.
42. Obr. S15 - *Sloup Panny Marie Svatokopecké*, 1738, Lazníky, foto: autor.
43. Obr. S16 - *Reliéf Panny Marie Svatokopecké*, 1739, Želiv, Kostel Narození Panny Marie, hlavní oltář, foto:
<http://www.strahovskyclaster.cz/webmagazine/page.asp?idk=403&tot8x50=25&pgf8x50=20>.
44. Obr. S17 - Ondřej Zahner-dílna, *Oltář s Pannou Marií Svatokopeckou*, První polovina 40. let, Olomouc, kostel svatého Michala, foto: Jemelková-Zápalková 2009, kat. I.18, s. 80.

45. Obr. S18 - *Nika s Pannou Marií Svatokopeckou*, 1745, Opočno, klášter kapucínů, foto: Martin Pavlíček.
46. Obr. S19 - *Domácí oltářík*, Polovina 18. století, Olomouc, Vlastivědné muzeum, foto: Jakubec-Perůtka 2010 II., kat.
47. Obr. S20 - *Sloup s Pannou Marií Svatokopeckou*, 1756-1757?, Albrechtičky, foto: autor.
48. Obr. S21 - Johann Bergman, *Panna Maria Svatokopecká*, 1764, Brno, Sbírka muzea města Brna, foto: Muzeum města Brna.

Prameny

(Chronologicky řazeno)

MONS PRAEMONSTRATUS, Das ist: Außführliche beschreibung Des heilig- und mit Gnaden leuchtenden MARIAE Bergs Welchen die Gebenedeyte Mutter Gottes Unweit der Königlichen Hauptstadt Ollmütz in Mähren Vnter dem Gebiet des Marggräfflichen Stiffts und Kloster Radisch Praemonstratenser Ordens jhr selbsten zu einer Wohnung zu Schutz und Nutz deß Vatter-Landes zu Trost Zuflucht und Heyl .., Olomouc 1679.

CONTINUATIO GRATIARUM, Oder fernere Fortsetzung der Gnaden Welche GOTT der Allmächtige durch Fürbitt seiner Seeligsten Mutter und Jungfrauen MARIAE, Bey Dero Wunderthätigen Bildnuß So auff dem Heiligen Dem Königlichen Stift Closter Hradisch Cannonischen Praemonstratenser-Ordens zugehörig und Wunderbahrlich vorgewiesenen Berg nächst Ollmütz in Mähren mit gröstem Zulauff ... , Olomouc 1711.

Mons Praemonstratus Neb Před-vkázaná Hora. To gest: Prawdiwé a Dokonalé Sepsánj Swaté a mnohými Milostmi Maryánskými Dalece a ssyroce stkwaucý se Hory; Kterau Neypožehnaněgssý Rodička BOžj Panna Marya, w Margkrábstwj Morawském, Panstwj Klásstera Hradisstkého a Kanownického Ržádu Praemonstratského, mjly od Kralowského Města hlawnjho Holomauce k Wýchodu Slunce ležjcy, .., Hradec Králové 1732.

Sanctum Saeculare (Hebr: 9. v. I.) Marianum; Sive Sanctae Dei Genitricis Virginis Mariae Icon Sacra, Ad Praemonstratum ab Eadem In Marchionatu Moraviae, Ditionis Gradicensis, Montem, unâ Leucâ Julio-Montio, Orientem versùs Annô MDC XXXII. per Angelos mirabiliter allata; Quae ibidem usque ad annum praesentem MDCCXXXII.

Athenaeum, Sive Universitas Mariana, Cujus Fundamenta in Montibus Sanctis, Psal: 86. v. I. Duodenariô Titulorum, ac Scientiarum, Constans numerô, Publicae luci, edita; Dum à tempore, Quô MVnDVs eXVLtans IVbILat, saeCVLVM effLVXIt DIVae Thaumaturgae Virginis Statuae, In Sacro Monte Praemonstrato

Marchionatûs Moraviae ad Olomucium, Ab Angelis Allatae; ...,
Olomucium, : [S.n., [1732].

Enthronisticum Parthenium, sive Gloria Et Honor Neo
Inaugurate Augustissimae Coelorum Reginae Mariae in Thaum
Turga Effigie Sua, Olomucii In Metropoli Moraviae : typis
Francisci Antonii Hirnle, 1733.

Gajda J., Restaurátorská zpráva - Mariánský sloupek
v Albrechtičkách, Ostrava-Poruba 2011.

Elektronické prameny

<http://www.npu.cz/barokni-socha/statue/vypis/detail/275-chvalkovice-sousosi-poutnika/>

<http://www.npu.cz/barokni-socha/vyznamne-soubory/vypis/detail/279-svaty-kopecek-soubor-sesti/>

<http://www.lichnov.farnost.cz/nase-farnost/kostely-a-kaple/lichnov/>

<http://www.foianoinpiazza.it/default.asp?cn=82&gru=10&id=5495&ope=>

<http://www.vysocina-news.cz/clanek/premonstratsky-klaster-zeliv-otevreny-pro-navstevniky/>

<http://www.lichnov.farnost.cz/nase-farnost/kostely-a-kaple/lichnov/>

<http://www.brno.cz/turista-volny-cas/historie-mesta/brnenske-povesti/cerna-madona/>

Literatura

Cekota 1998

Vojtěch Cekota, *Církevní tematika v místopise, AUPO-Fac. Philosophica, Historica 28, s. 149-151, 1998.*

Černý 2000

Jiří Černý, *Kult milostných obrazů ve výtvarném umění. Nástin nejbezpečněji užívaných typů na Jižní Moravě, in: O křesťanské výtvarné kultuře, s. 79-93, Brno 2000.*

Dlabacž 1815

G. J. Dlabacž, *Allgemeines hist. Künstler - Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schleisen, Prag 1815.*

Elbel-Perůtka 2010

Martin Elbel, Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města. 1. úvodní svazek, Olomouc 2010.*

Fiala J. - Sobotková 1999

J. Fiala - M. Sobotková, *Vznik kultu Panny Marie Svatokopecké a jeho reflexe v kramářských písních. Český lid 86, 1999, č.I, s. 61-79.*

Gavendová 1996

Marcela Gavendová, Marta Koubová, Pavla Levá, *Kulturní památky okresu Nový Jičín: Seznam nemovitých kulturních památek, Okresní úřad Nový Jičín, Památkový ústav Ostrava 1996.*

Goovaerts 1899-1900

A. L. Goovaerts, *Ecrivains artistes et savans de l'Ordre Prémonstré*. Dictionare bio - bibliographique I - II. Bruxeles 1899-1900.

Herain-Teige 1908

Jan Herain, Josef Teige, *Staroměstský rynek v Praze*. Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1908, s. 242-251.

Hlobil 2012

Ivo Hlobil, *Reliéf Madony svatokopecké podrobně*, in: *Historická Olomouc XVIII*, Olomouc 2012.

Horyna-Royt 1994

Horyna Mojmir - Royt Jan, *Křtiny: Poutní kostel Jména Panny Marie*, Olomouc 1994.

Hrčková 2012

Michaela Hrčková, *Jan Schubert*, Diplomová práce, Olomouc 2012.

Hyhlík-Smejkal 1994

Vladimír Hyhlík, Bohuslav Smejkal, *Svatý Kopeček - Poutní chrám Navštívení Panny Marie*, Olomouc 1994.

Charouz 2008

Jindřich Zdeněk Charouz, *Oživené Dědictví - Premonstrátský Želiv včera a dnes*, Opatství Želiv, Želiv 2008.

Jakubec-Perůtka 2010 II.

Ondřej Jakubec, Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura 1620-1780. 2. katalog*, Olomouc 2010.

Jakubec-Perůtka 2010 III.

Ondřej Jakubec, Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko, 3. svazek Historie a kultura*, Olomouc 2010.

Kirschbaum 1994

W. Braunfels, M. Lechner, Maria, Marienbild, in: *Lexikon der christliche Ikonographie*, (ed. Engelbert Kirschbaum), Bd. 3, Roma-Freiburg-Basel-Wien 1971, s. 154-210.

Knoz 2004

Tomáš Knoz (ed.), *Morava v době Baroka, Osobitost moravského barokního sochařství - Stehlík M.*, 84-91s., Brno 2004.

Konečný 1997

Pavel Konečný, Pavel Michna, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Olomouc*, Památkový ústav - Olomouc 1997.

Konečný 1996

Pavel Konečný, Pavel Michna, *Seznam nemovitých kulturních památek Olomouce*, Památkový ústav - Olomouc 1996.

Koutecká 2006

Helena Koutecká, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*, Praha 2006.

Krajča 1939

Antonín Krajča, Antonín Šorm, *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě*, Praha 1939.

Krsek 1996

Ivo Krsek, *Umění baroka na Moravě a Slezsku*, Praha 1996.

Kroupa 2006

Jiří Kroupa (ed.), *V zrcadle stínů: Morava v době Baroka 1670-1790*, Brno 2006.

Mezerová 2000

Lubica Mezerová a kolektiv, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Bruntál*, Bruntál a pam. ústav Ostrava 2000.

Musil 1992

J. V. Musil, *Chrám Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku*, Olomouc 1992.

Myšák 2008

M. Myšák, "...Smlouva o tisk knihy mariánské..." Kontrakt premonstrátské kanonie Hradisko a Olomoucké městské tiskárny z roku 1732. In: *Problematika vzácných knižních fondů Čech a Moravy a Slezska 2007*. Olomouc 2008, s. 227-241.

Neumann 1944

August Neumann, *Dionysius Friedrich Strauss - premonstrát a malíř moravského baroka*, Brno 1944.

Oppeltová 2003

J. Op. [J. Oppeltová], *Slavnosti a efemérní architektura*. In: J. Kroupa (ed.), *V zrcadle stínů. Morava v době baroka 1670-1790*. Katalog výstavy. Moravská galerie v Brně - Musée des Beaux Arts Rennes. Brno 2003, s. 145-147.

Pala 2007

Jan Pala, *Svatý Hostýn*, Matice Svatohostýnská 2007.

Pavlíček 2010

Martin Pavlíček, *Sochaři a sochařství baroka v Olomouci*, in: Ondřej Jakubec - Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura 1620-1780. 2. Katalog.*, Olomouc 2010, s. 119-141.

Pavlíček 2005

Martin Pavlíček, *Josef Winterhalder st. (1702-1769)*, Brno 2005.

Perůtka-Konečný 1993

Marek Perůtka, Pavel Konečný, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Přerov*, Památkový ústav v Olomouci 1993.

Perůtka-Konečný 1994

Marek Perůtka, Pavel Konečný, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Šumperk*, Památkový ústav Olomouc, Okresní úřad Šumperk 1994.

Royt 1999

Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. stol.*, Praha 1999.

Royt 2000

Jan Royt, *Zahrada mariánská*, Sušice 2000.

Royt 2002

Jan Royt, *Madona ze Sixtova domu pohledem uměleckého historika. Dějiny a současnost*, 2002, č. 3, s. 57 - 58.

Royt 2006

Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

Smejkal 2001

Bohuslav Smejkal, *Pohledy do historie Svatého Kopečka*, Matice svatokopecká 2001.

Smejkal 2002

Bohuslav Smejkal, Paul Troger s Svatý Kopeček, Olomouc 2002.

Smejkal 2005

Bohuslav Smejkal, *Pohledy do historie sv. Kopečka*, Olomouc 2005.

Stehlík 2006

Miloš Stehlík, *Barok v soše*, Brno 2006.

Suchánek 2007

Pavel Suchánek, *K větší cti a slávě. Umění a mecenát opatů kláštera Hradisko v 18. století*, Brno 2007.

Štajnochr 2000

Vítězslav Štajnochr, *Panna Maria divotvůrkyně: Nauka o Panně Marii*, Uherské Hradiště 2000.

Vlnas 2005

Vít Vlnas, *Umění manýrismu a baroka v Čechách*, Praha 2005.

Vorlová 1962

Z. Vorlová, *Příspěvek k dějinám olomouckého knihtisku v letech 1718-1758. Městská tiskárna v Olomouci a činnost tiskaře Františka Antonína Hirnla*. In: J. Drtina - F. Horák (ed.), *Knihovna III. Vědecko - teoretický slovník*. Praha 1962, s. 79-135.

Vošahlíková 2008

Pavla Vošahlíková, a kol. Biografický slovník českých zemí: 9. sešit: C. Praha: Libri, 2008. s. 369–502.

Zelenková 2009

Petra Zelenková, *Barokní grafika 17. stol. v zemích Koruny české*, Národní galerie Praha 2009.

Summary

Svatokopecký reliéf of the Madonna, was a long time for scientists largely unknown. There was a legend to clarify the finding. The first who interpreted this relief was prof. Hlobil. All assumptions and style led to Italy, where this relief probably originated. He received great fame in his popularity and a hundred years after the coronation. Thanks to the many miracles, this coronation took place. After a big celebration in 1732 he got a little more relief into the subconscious, and in his honor began to create graphics, frontispieces and also the statues. The statues that adorned either a pilgrimage to the Holy Hill, and various other implementation for devotional use. Localization of these subjects only applies to Moravia, or is owned primarily Premonstratensian, or other orders, which are bright exceptions. This work will provide relief to the knowledge of his history, the fate of troubled and until today, when it is almost forgotten. I believe that there are somewhere near roads or other in churches baroque imitations and it would be beautiful to one is to unite all together.

Anotace

Jméno a příjmení:	Martin David
Katedra:	Dějiny umění
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Pavlíček, Ph. D.
Rok obhajoby:	2013
Název práce:	Kopie milostného obrazu Panny Marie Svatokopecké v barokním sochařství
Název práce v angličtině:	Copies of merciful image of the Virgin Mary Svatokopecké in a Baroque sculpture art
Anotace práce:	Práce se zabývá studii Svatokopeckého reliéfu a jeho barokních nápodob v sochařství. Součástí práce je katalog, který na tyto nápodoby poukazuje. Ve velké většině se jedná o díla zhotovená, či dochovaná na Moravě.
Klíčová slova:	Panna Marie, Madona, Milostný obraz, barokní sochařství, Sv. Kopeček, Morava, mariánské sloupy, oltář, sochy
Anotace v angličtině:	This work concerns to the Svatokopecký relief and the imitations of Baroque sculpture. The work is a catalog that these points of imitation. The most serious is a work made or preserved in Moravia.
Klíčová slova v angličtině:	The Virgin Mary, Madonna, merciful picture, baroque sculpture, Sv. Kopeček, Moravia, marian columns, altair, statues
Přílohy ve vázané práci:	Obrazová příloha
Rozsah práce:	19 430 znaků
Jazyk práce:	čeština